

Kooperatif Postası

KARINCA

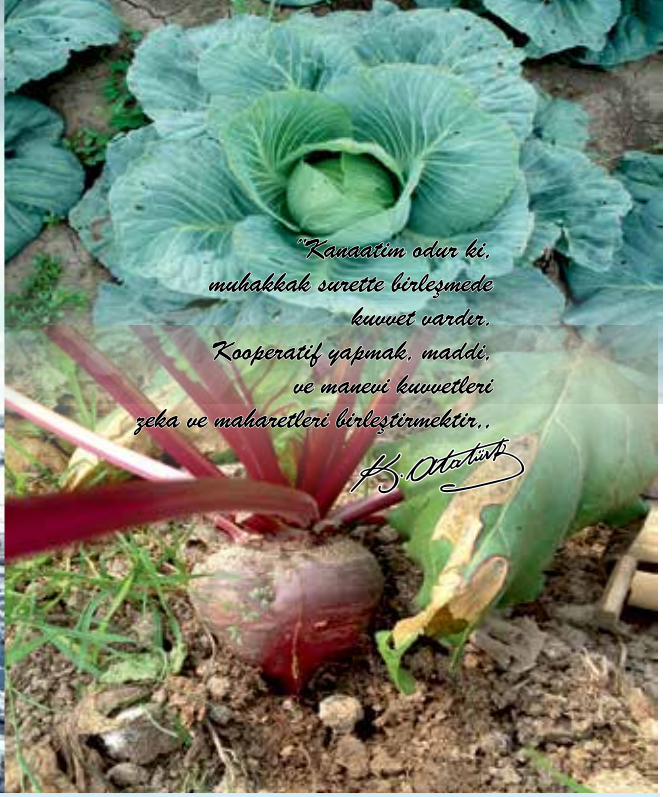
Şubat 2019 Yıl: 85 Sayı: 986 ISSN: 1300-1450

Kooperatif Postası

KARINCA

Şubat 2019 Yıl: 85 Sayı: 986 ISSN: 1300-1450

*"Kanaatim odur ki,
muhakkak surette birleşmede
kuvvet vardır.
Kooperatif yapmak, maddi,
ve manevi kuvvetleri
zeka ve maharetleri birleştirmektir..*

H. Atatürk

KARINCA

YIL: 85 SAYI: 986
Şubat 2019
ISSN: 1300 - 1450

Türk Kooperatifçilik Kurumu Basın, Yayın, Arayışma
Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına
Sahibi

Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY

Yazı İşleri Müdürü ve Baş Editör

Doç. Dr. Hasan YATLI

Editör Kurul

Prof. Dr. Nurettin PARILTI

Prof. Dr. Sertan SAĞLAM

Prof. Dr. Muharrem ÇETİN

Prof. Dr. Turhan ÇETİN

Prof. Dr. Hacı ÖZÜDOĞRU

Doç. Dr. Hasan YATLI

Doç. Dr. Mehmet BAŞ

İdare ve Yazışma Adresi (Yönetim Yeri)
Head Office and Correspondence Address
Enbiyyi Mahallesi Tevakkül Caddesi No: 355-10
06520 - Beştepe/Çankaya/ANKARA

Tel: (0312) 472 99 99 - 472 99 11

Belge Geçer : (0312) 472 97 64

www.kooper.org.tr

kooper@kooper.org.tr

admi@kooper.org.tr

Hesaplarımız

T.C. Ziraat Bankası Çevrelihesat Şubesi

Hesap No: 7570378-5003

IBAN: TR45 0001 0019 2507 9703 7850 03

Akbank Şatran

Yatırı Akbank Hesabı: 100 TL (KDV Dahil)

Fiyat: 10 TL (KDV Dahil)

The Subscription Price to the review is (USA Dollars)

24 a year, email included Correspondence relating to

the review should be sent to:

"Türk Kooperatifçilik Kurumu Basın, Yayın, Arayışma

Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına

Enbiyyi Mahallesi Tevakkül Caddesi No: 355-10

06520 - Beştepe/Çankaya/ANKARA-TÜRKİYE

20 Mayıs 1931'de kurulan kamu yararına sahiptir.

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

Basın, Yayın, Arayışma Danışmanlık ve Eğitim

Hizmetleri İşletmesi Adına

"KARINCA" is the monthly journal of Turkish Cooperative

Association founded in 1951

Yazılarda kullanılan resimler yazarlara aittir.

Gönderilen yazı ve haberler aile edilmeye

Yazılar elektronik ortamda teslim edilir.

Yayın Tarihi

Yayın Süresi Yayın

Basım Tarihi

8 Mart 2019

Basım Yeri & Tasarım

Altınyaprak Matbaacılık Basın Yayın San. ve Tic.Ltd.Şti.

Kazım Karabekir Cad. 39865 Tel: 0312 384 44 02

İstanbul/ANKARA

altinyaprakmatbaa@gmail.com

Bu Sayıda.....

BAŞYAZI	1
ÖZDEM SATICI TOPRAK KOOPERATİFLERDE TASFİYE SÜRECİ, TASFİYE BAKİYESİNİN PAYLAŞIMI, TASFİYEDEN DÖNÜLMESİ VE EK TASFİYE	3
SONER ALTAŞ KOOPERATİFLERE VE BİRLİKLERE GETİRİLEN ELEKTRONİK TEBLİĞAT ADRESİ EDİNME YÜKÜMÜ	8
VEYSİ BAYDAR ALİ FUAT ERSOY SOSYAL HİZMET MESLEĞİ	14
MUSTAFA YAVUZ DEVLET MEMURLARININ YÖNETİM VE DENETİM KURULLARINDA GÖREV ALABİLECEĞİ KOOPERATİF TÜRLERİ	21
YETER DEMİR USLU GÖÇÜN BİREY VE TOPLUM SAĞLIĞI ÜZERİNE OLAN ETKİLERİ	27
HAZAL ÖĞÜZ İLETİŞİM SEKTÖRÜNDE DÜZENLEYİCİ - DENTELİCİ OTORİTELER	31
AFRA F. YAVRU - EBRAR AYDOĞAN SIDIKI BULUŞ KADIN VE GÖÇ	35
YASEMİN ERSOY VAZGEÇİLMEYEN LEZZET DONDURMA	42
TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU 2018 YILI GENEL KURUL İLANI	48
TÜRK KOOPERATİFÇİLİK EĞİTİM VAKFI 2018 YILI GENEL KURUL İLANI	48

Derginizde yayınlanan yazıların sorumluluğu
yazarlarına aittir.

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU YÖNETİM KURULU

Başkan	: Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Başkan Yrd.	: Prof. Dr. Nurettin PARILTI
Muhasep Üye	: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Üye	: Prof. Dr. Nevzat AYPEK
Üye	: Prof. Dr. Enver AYDOĞAN
Üye	: Prof. Dr. Turhan ÇETİN
Üye	: Prof. Dr. Hacı ÖZÜDOĞRU
Üye	: Doç. Dr. Mehmet BAŞ
Üye	: Doç. Dr. Cemalettin AKTEPE
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman OKUR
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Kadir ÖZER

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU DENETİM KURULU

Prof. Dr. Muharrem ÇETİN
Doç. Dr. Emine ÖNER KAYA
Doç. Dr. Erol DEMİR

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU HAYSİYET DİVANI

Hüsnü POYRAZ
Prof. Dr. İlhan ERDOĞAN
Özdemir ÜNSAL

Yazarlarımıza Duyuru

1. Dergiyi gönderilen yazıların elektronik ortamda teslim edilmesi
2. Yazılarda yer alacak resimlerin yazarlar tarafından metne yerleştirilerek teslim edilmesi
3. Yazıların 11 Punto ve Times New Roman karakteriyle yazılması
4. Tercüme yazılarda kaynak belirtilmesi
5. Araştırma ve bilimsel yazılar dışındaki yazıların en çok 5 (A4) sayfası olarak yazılması
6. Dergimize gönderilen yazıların başka bir dergiyi gönderilmemiş ve yayınlanmamış olması gerekmektedir.

Yönetim Kurulu Herhangi Bir Maaş, Ücret ve Huzur Hakkı Almamaktadır.

Değerli Kooperatif dostları;

XXIII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi

26 - 28 Eylül 2019 Kiev/UKRAINE

Türk Kooperatifçilik Kurumu, Türkiye ve dünya kooperatifliğinin sorunlarını görüşmek, çözümler üretmek amacıyla 1944 yılından itibaren Milletlerarası nitelikte Türk Kooperatifçilik kongreleri düzenlemektedir. Bu yıl **“Dijital Dönüşüm ve Kooperatifler”** ana teması ile 23.sü düzenlenecek olan kongre tüm paydaşlarımızın katılımına açıktır.

Ukrayna'nın Kiev şehrinde 26-28 Eylül 2019 tarihlerinde düzenlenecek olan 23. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi öncelikle ana tema çerçevesinde hazırlanacak bildirilerin yanı sıra kongre alt temaları çerçevesinde hazırlanacak bildirilere de ev sahipliği yapacaktır.

Kongre Temaları

- Sosyal İnovasyon
- İnovasyon ve Dijitalleşmenin Kooperatifler Üzerindeki Etkisi
- Girişimcilik ve Dijitalleşme
- Kooperatiflerde Sektörel Sorunlar ve Çözüm Önerileri

- Yeni Ekonominin Kooperatifler Üzerindeki Etkisi
- Endüstri 4.0 ve Kooperatifçilik ile İlişkisi
- Küresel Ticarete Kooperatifçiliğin Etkisi
- E-ticaret ve Kooperatifçilik
- Değişen Dünyada Kooperatif İşletmelerin Önemi
- Tarım odaklı sanayileşme ve Kooperatif ilişkisi
- Ayrıca;
- Ekonomi,
- Tarım Ekonomisi,
- Ormancılık,
- Turizm,
- Sağlık,
- Lojistik,
- Yönetim Bilişim Sistemleri,
- İktisat,
- İşletme,
- Maliye,
- Kamu Yönetimi,
- Hukuk,
- Uluslararası İlişkiler,
- Uluslararası Ticaret,
- Eğitim,
- Edebiyat,
- Coğrafya,
- Sosyoloji

Yukarıda zikredilen tüm alanlarda bildirileri kabul edecek olan kongre takvimi ise şu şekilde belirlenmiştir.

Önemli Tarihler

Özetlerin Gönderilmeye Başlanacağı Tarih	1 Ocak 2019
Özet Son Gönderim Tarihi	1 Temmuz 2019
Kabul Edilen Bildirilerin İlan Edileceği Tarih	20 Ağustos 2019
Özet Kitabını Yayınlanması	23 Eylül 2019
Tam Metinlerin Gönderileceği Son Tarih	15 Ekim 2019

23. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi hakkında detaylı bilgi için kongre resmi internet adresi olan <http://www.koopkur2019.com/> internet adresi ziyaret edilebilir.

1944 yılından beri düzenli olarak organize edilen Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongrelerinin yirmi üçüncüsünde buluşmak umudu ile tüm kooperatif dostlarına sağlıklı ve mutlu günler diliyorum.

KOOPERATİFLERDE TASFİYE SÜRECİ, TASFİYE BAKİYESİNİN PAYLAŞIMI, TASFİYEDEN DÖNÜLMESİ VE EK TASFİYE

Özdem SATICI TOPRAK*

I - Giriş

Tüzel kişiliklerin sona ermesine ilişkin süreç tasfiye olarak adlandırılmaktadır.

Değişik nedenlere dayanan tasfiye olgusu belirli işlemleri içeren bir zaman dilimidir.

Sürecin başlangıcı tasfiye nedenine bağlıdır ve bitişi ise tüzel kişiliğin ticaret unvanının ticaret sicil kayıtlarından terkin edilmesiyle gerçekleşir.

Kooperatiflerde tasfiye nedenleri iradi yani isteğe bağlı olabileceği gibi zorunlu yani yasal nedenlerden de kaynaklanabilmektedir.

Bu hallerin dışında iflasa tabi olmaları nedeniyle kooperatiflerin iflas yoluyla tasfiyesi de mümkün olup, bu tasfiye halinde diğer hallerden ayrı olarak tasfiye işlemleri 2004 sayılı İcra İflas Kanunu hükümlerine uygun olarak yapılmaktadır.

İflastan ayrı hallerde tasfiye ile ilgili hükümler 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 81 ila 83. maddeleri arasında ele alınmış; ancak özellikle tasfiye sürecinde yapılacak işlemler konusunda 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümlerine gidilmesi gerekmiştir.

II - Tasfiye Memurları Ve Tasfiye Süreci

Tasfiye süreci çoğunlukla birden fazla yılı kapsayan bir dönem olup tasfiye memurlarınca yürütülür. Kooperatifler Kanunu'nda tasfiye memurlarının sayısı hakkında açıklayıcı bir bilgi bulunmamaktadır.

Kooperatif örnek ana sözleşmelerinde ise tasfiye memurlarının en az iki kişiden oluşacağı belirtilmektedir.¹

*** Ticaret Başmüfettişi, Ticaret Bakanlığı**

1) http://koop.gtb.gov.tr/data/5491748bf293703cbcd0b44/20-%2S%C4%B0TE%2%C4%B0%C5%9ELETME%20KOOPERAT%C4%B0F%C4%B0%20ANAS%C3%96ZLE%C5%9EMES%C4%B0_d%C3%BCzeltme%202.pdf

Tasfiye kurulunu seçmek genel kurulun devir ve terk edemeyeceği yetkiler arasında bulunduğundan (KK Md.42), tasfiye memurlarının yönetim kurulunca seçilmesine yahut atanmasına imkan bulunmamaktadır.

Kooperatifin dağılmasına mahkeme tarafından karar verildiği hallerde tasfiye memurları da mahkemece belirlenecektir.

Kooperatifler Kanunu'na göre genel kurulca yahut mahkemece tasfiye memuru seçilmediği (veya atanmadığı) takdirde tasfiye işlerini yürütmek görevi yönetim kuruluna aittir.(KK Md.81/4) Genel kurulun tasfiye işleri için yönetim kurulunu görevlendirmesi de mümkündür.

Kooperatiflerde tasfiye kurulu üyelerinin kooperatif ortağı olmaları zorunlu bulunmadığından tasfiye memurları kooperatif ortakları arasından seçilebileceği gibi dışarıdan bir Avukat veya Serbest Muhasebeci Mali Müşavir gibi bir serbest meslek erbabı da olabilir.

Tasfiye süreci tasfiyeyi doğuran nedene bağlı olarak süreci başlatan kararın ticaret siciline tescili ile başlar. (KK Md.82)

Tasfiye haline giren kooperatifler unvanlarını **“Tasfiye Halinde”** ibaresini eklemek suretiyle kullanırlar.(TTK Md.533/2)

Tasfiye memurları görevlerine başlayınca kooperatifin tasfiyenin başlangıcındaki durumunu incelemek, kooperatifin malvarlığına ilişkin durumu ile finansal durumunu gösteren bir envanter ile bilanço düzenlemek ve genel kurulun onayına sunmakla mükelleftir.(KK Md.81/7, TTK Md.540)

Tasfiye bilânçosu bir malvarlığı bilânçosu olup tanzim tarihi itibarıyla olası satış yani piyasa değerleri esasına göre çıkarılmalı; hazırlanan envanter ve bilanço kooperatifin malvarlıksal ve finansal durumunu göstermelidir.

Tasfiye memurları, tasfiye işlerinin bir an önce bitirilmesi için çalışmakla yükümlü olup, kendilerine kanunla tanınmış yetkileri devredemez; ancak, belirli uygulama işlemlerinin yapılabilmesi için, tasfiye memurlarından biri diğerine veya üçüncü bir kişiye temsil yetkisi verebilir.

Tasfiye hâlindeki kooperatifi tasfiye ile ilgili konularda mahkemelerde ve dış ilişkide tasfiye memurları temsil eder.

Kooperatiflerde yönetim kurulu üyeleri için geçerli olan cezai ve hukuki sorumluluklar tasfiye kurulu üyeleri için de geçerlidir. (KK Md.62, 81/8, TTK Md.553/1)

Bilançonun genel kurulca onaylanmasından sonra, tasfiye memurları kooperatiften alacaklı oldukları kooperatif defterlerinden veya diğer belgelerden anlaşılan ve yerleşim yerleri bilinen kişileri taahhütlü mektupla, diğer alacaklıları Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde birer hafta arayla yapılacak üç ilanla kooperatifin sona ermiş bulunduğu konusunda bilgilendirir ve alacaklarını tasfiye memurlarına bildirmeye çağırırlar.(TTK Md.541)

Bununla birlikte, yapılan çağrılara rağmen bu kişiler ile kooperatifin ulaşılamayan ortaklarınca tasfiye halinde bulunan kooperatifin tasfiye memurlarına herhangi bir bildirimde bulunulmazsa bunlara ait tutarlar kooperatif merkezinin kayıtlı bulunduğu Müdürlüğe en yakın Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Anonim Şirketi şubesinde tasfiye memurunun başvurusu üzerine, tasfiye halindeki kooperatifin Vergi Kimlik Numarası ile açılacak vadeli mevduat hesabına yatırılır.²

2) Bkz.20/03/2015 tarih ve 29301 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Sermaye Şirketlerinin Tasfiyesinde Şirket Alacaklılarının Alacaklarının Yatırılacağı Bankanın Belirlenmesine İlişkin Tebliği Madde 5,6,7

Son işlemten itibaren söz konusu hesaptan on yıl içinde talep edilmeyen tutarlar ise zamanaşımına uğrar.³

Tasfiye sürecinde kooperatifin henüz vadesi gelmemiş borçları ile hakkında uyuşmazlık bulunan borçları karşılayacak tutarda para notere depo edilir.(TTK Md.541)

Tasfiye sürecinin sonunda vadesi gelmemiş borçlar Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasınca kısa vadeli kredilere uygulanan oran üzerinden İskontoya tabi tutularak ödenir.

Kanun gereği iskonto edilmesi mümkün olmayan alacaklar haricindeki alacaklılar için bu ödemeyi kabul etmek zorunludur.(TTK Md.542/1-h)

Tasfiye memurları kooperatifin gerek üçüncü kişilerden olan ve gerekse kooperatif ortaklarından olan alacaklarını tahsil etmek, kooperatif ortaklarına tasfiye işlerinin durumu hakkında bilgi vermekle de yükümlüdür.(TTK Md.542)

Öte yandan tasfiye sürecinde kooperatifin menkul ve gayrimenkul mallarının satılması gerekebilir.

Kooperatif aktiflerinin satılması konusunda tasfiye memurları yetkili olmakla birlikte; kooperatiflere ait taşınmazların satılması genel kurulun devredemeyeceği yetkiler arasında bulunduğu ve tasfiye esnasında kooperatif organlarının yetkileri devam ettiği için taşınmaz satışları için genel kuruldan oy çokluğu ile karar alınması gerekmektedir.(KK Md.42, 81/5, TTK Md.535/1)

Konuyla ilgili örnek ana sözleşmelerde, kooperatif genel kurulu aksine karar vermedikçe tasfiye memurlarının kooperatifin aktiflerini pazarlık yoluyla da satabileceği, ancak önemli miktarda aktiflerin toptan satılabilmesi için genel kurulda bütün ortakların $\frac{3}{4}$ 'ünün rızasının gerektiği yönünde hükümlere yer verilmiştir.⁵ (TTK Md.538)

III - Tasfiye Bakiyesinin Paylaşımı

Tasfiye sürecinde esas amaç borç/alacak ilişkilerini sonlandırarak kooperatifi bağlayan tasarruflardan arındırmaktır.

Zira, sürecin sonunda kooperatif tüzel kişiliği sona erecek ve unvanı sicil kayıtlarından silinecektir.

Dolayısıyla tasfiye esnasında öncelikle kooperatifin üçüncü şahıs ve kurumlarla olan borç/alacak ilişkileri sona erdirilir.

Ancak kooperatifin kendi bünyesindeki ortakları ile de arasında ortaklık ilişkisi mevcuttur ve her bir ortağın kooperatif varlığı üzerinde bazı hakları bulunmaktadır.

Dolayısıyla tasfiye süreci içinde kooperatifin ortakları ile olan mali hesaplaşmasının yapılmış olması gerekmektedir.

Buna göre kooperatifin bütün borçları ödendikten sonra ortaklara sahip oldukları pay bedelleri geri verilir.(KK Md.83/1)

3) Bkz. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Madde 62/1

4) http://koop.gtb.gov.tr/data/5491748bf293703cbcd0b44/20%2S%C4%B0TE%2%C4%B0%C5%9ELETME%20KOOPERAT%C4%B0F%C4%B0%20ANAS%C3%96ZLE%C5%9EMES%C4%B0_d%C3%BCzeltme%202.pdf

5) <https://koop.ticaret.gov.tr/bilgi-bankasi/ornek-anasozlesmeler/bakanlikca-kurulus-izni-verilen-kooperatif-ve-ust-kuruluslari-ornek-anasozlesmeleri>

Kooperatiflerde her ortağın kooperatifi girdiği anda en az bir ortaklık payı edinmesi zorunlu olduğundan (KK Md.19/1) tasfiye esnasında da her ortak asgari bir ortaklık payına sahip konumdadır.

Bununla birlikte bir ortak birden fazla ortaklık payı da edinebilir.

Dolayısıyla tasfiye aşamalarından biri de kooperatif ortaklarının pay bedellerinin kendilerine iade edilmesidir.

Tasfiye bakiyesinin paylaşılabilmesi ancak kooperatifin iç ve dış tüm borçlarının ödenmesinden sonra mümkün olabilecektir.

Bununla birlikte, tasfiye bakiyesinin ortaklar arasında paylaştırılabilmesi için öncelikle kooperatifin tüm borçları ödendikten sonra ortada müspet bir tutarın kalmış olması gerekir.

Zira tasfiye işlemleri sonucunda kooperatif, borçların alacaklara eşit olması, borçların alacaklardan fazla olması ve borçların alacaklardan az olması gibi üç farklı durumla karşılaşabilecektir.

Kooperatifin borç ve alacak durumunun birbirine eşit olması ortaklara dağıtılacak bir tasfiye bakiyesi olmadığı anlamına gelir.

Borçların alacaklardan fazla olması hali ise iflasa tabi kooperatifler için bir iflas nedeni olduğundan tasfiye memurlarınca durumun derhal kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesine bildirilerek kooperatifin iflasını istemeleri gerekir.

Dolayısıyla kooperatiflerde tasfiye sonucunda ortaklara müspet bir tutar dağıtabilmek için borçların alacaklardan az olması şarttır.

Diğer taraftan, tasfiye bakiyesi dağıtımı için gerekli şartlardan biri de bu hususta kooperatif ana sözleşmesinde hüküm bulunması olup (KK Md.83/1) Ticaret Bakanlığı tarafından düzenlenen örnek ana sözleşmelerde bu yönde hüküm mevcuttur.⁶

Yasada tasfiye bakiyesinin nasıl paylaşılacağı hususunda ana sözleşmede hüküm bulunmadığı takdirde bakiye tutarın dağılıma anında⁷ kayıtlı ortaklar arasında eşit olarak yapılacağı belirtilmiş ise de (KK Md.83/2), ana sözleşmelerde yasadaki dağıtım şeklinin aksine Türk Ticaret Kanunu'ndaki anlayışa paralel olarak bakiye tutarın ortakların sermaye payları ile orantılı olarak dağıtılması benimsenmiştir.(TTK Md.543/1)

IV - Tasfiyeden Dönülmesi Ve Ek Tasfiye

Tasfiyeden dönülmesi ve ek tasfiye kavramları öğretide kabul görmekle birlikte 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunuyla yasal düzenlemeye kavuşmuş kavramlardır.(TTK Md.547,548)

Buna göre, genel kurulun tasfiyeden dönme kararı verebilmesi için kooperatifin ana sözleşmede belirlenen sürenin dolmasıyla veya genel kurul kararıyla sona ermiş olması ve ortaklar arasında kooperatif malvarlığının dağıtımına başlanmamış olması gerekmektedir.(TTK Md.548/1)

Buna göre ticaret siciline tescil ve ilan ile başlayan tasfiye sürecinin bu başlangıcından tasfiye memurlarının atanması, ilk envanter ve bilançonun çıkarılması, alacaklıların çağırılması, alacakların tahsili, kooperatif borçlarının ödenmesi, ortak pay bedellerinin geri verilmesi gibi

6) Dağılıma anı, dağılıma kararının verildiği tarih, iflas halinde ise mahkemece iflas kararının verildiği gün ve saati işaret eder.

7) Bu oran, Tarım Satış Kooperatiflerinde genel kurul toplantısına katılma hakkı olan ortakların 3/5'i şeklindedir.

işlemler tamamlanana kadar tasfiyeden dönülebilmesi mümkündür. (TTK Md.532/1, 536/1, 540/1, 541/1, 542)

Her ne kadar Türk Ticaret Kanunu'nda tasfiyeden dönme kararı için sermayenin yüzde altmışına sahip pay sahiplerinin olumlu oyuna ihtiyaç olduğu belirtilmiş ise de, bu oran kooperatif örnek ana sözleşmelerinde bütün ortakların 3/5'i şeklinde ifade edilmiştir.

Her iki oranın uygulanması sonucu elde edilecek veriler arasında bir fark bulunmamakta, ancak ana sözleşmede ortak sayısının esas alınmasının kooperatif genel kurul toplantılarında sahip olunan sermaye (*ortaklık*) payı ne olursa olsun her ortağın eşit oy hakkına sahip olmasının bir yansıması olduğu düşünülmektedir.

Ek tasfiye ise Türk Ticaret Kanunu'ndan önce de ihya davası olarak bilinen ve tüzel kişiliği sona ermiş bir şirkete belirli işlerin yerine getirilebilmesi amacıyla geçici olarak hayatîyet kazandırmak amacıyla öğretide kabul edilmiş bir kurumdur.

Buna göre tasfiyenin kapanmasından sonra ek tasfiye işlemlerinin yapılmasının zorunlu olduğu anlaşılırsa, son tasfiye memurları, yönetim kurulu üyeleri, ortaklar veya alacaklılar, kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinden, bu ek işlemler sonuçlandırılıncaya kadar, kooperatifin yeniden tescilini isteyebileceklerdir. (TTK Md.547/1)

Ek tasfiye sadece ek tasfiyeyi gerekli kılan ihtiyacı gidermeye yönelik olarak yapıldığından ek tasfiye amacıyla ihyasına karar verilen kooperatif yeniden faaliyetini sürdüremeyecek ve yine tasfiye halinde bulunan bir kooperatif olacaktır.

V - Sonuç

Kooperatifler, tasfiye işlemlerinin tamamlanması ve ticaret unvanlarının sicil kayıtlarından silinmesi ile son bulurlar.

Tasfiye süreci borçların tediye, alacakların tahsil edildiği dolayısıyla kurumun borç alacak ilişkilerinin sona erdirildiği, mevcutlarının elden çıkarıldığı bir dönemdir.

Kooperatifin tasfiyeye yönelik işlemleri tasfiye memurları tarafından ifa edilir.

Kooperatiflerde olumlu bir tasfiye bakiyesi varsa bunun paylaşımı ancak, kooperatifin tüm borçlarının ödenmiş olması, ortakların pay bedellerinin geri verilmiş olması ve ana sözleşmenin bu paylaşıma cevaz vermesi halinde mümkündür.

Bu aşamada henüz ortaklara tasfiye artığı dağıtılmamış ise genel kurul tasfiyeden dönülmesine karar verebilir.

Tasfiyenin kapanmasından sonra ek tasfiye işlemlerinin yapılmasının zorunlu olduğu anlaşılırsa, bu işlemlerin tamamlanabilmesiyle sınırlı olmak üzere kooperatifin ihyası da istenebilir.

Kaynakça:

1-T.C. Yasalar 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

2-Sermaye Şirketlerinin Tasfiyesinde Şirket Alacaklılarının Alacaklarının Yatırılacağı Bankanın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ

3-Kooperatif Örnek Ana Sözleşmeleri

KOOPERATİFLERE VE BİRLİKLERE GETİRİLEN ELEKTRONİK TEBLİGAT ADRESİ EDİNME YÜKÜMÜ¹

Soner ALTAŞ*

Özet

2013 yılı başından itibaren anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlere elektronik yolla tebligat yapılması zorunlu hale getirilmiştir.

Bununla birlikte, 2018 yılında 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nda yapılan değişiklikle elektronik yolla tebligat yükümlülüğünün kapsamı genişletilmiş ve özel hukuk tüzel kişiliğine sahip olan kooperatiflerin ve üst kuruluşları olan birliklerin tamamına elektronik yolla tebligat yapılması da zorunlu hale getirilmiştir.

Bu çalışmada, kooperatiflere ve birliklere getirilen elektronik tebligat yükümü, elektronik tebligat adresi için başvuru mercii ve süresi, elektronik tebligat sisteminin işleyişi ile elektronik tebligat adresinin hangi hallerde ve nasıl kapatılacağı hususları üzerinde durulmaktadır.

Anahtar kelimeler: elektronik tebligat, elektronik tebligat adresi, elektronik tebligat mesajı, elektronik tebligat sistemi, ana işlem yetkilisi.

1. Giriş

7201 sayılı Tebligat Kanunu² (TK³)'na 2011 yılında 6099 sayılı Kanunla eklenen 7/a maddesi ile sermaye şirketlerine, bir diğer deyişle, anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlere elektronik yolla tebligat yapılması zorunlu hale getirilmiştir⁴.

***Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Başmüfettişi**

- 1) Bu çalışmada belirtilen görüşler yazarına ait olup, çalıştığı Kurumunu bağlamaz.
- 2) 19/2/1959 tarihli ve 10139 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
- 3) Çalışmamızda, 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu için "TK" kısaltması kullanılmıştır.
- 4) Altaş, Soner, Şirketlere E-Tebligat Zorunluluğu Getirildi, Dünya Gazetesi, 7 Şubat 2013

Anılan yükümlölük, 2011 yılında getirilmekle birlikte -6099 sayılı Kanunun 18'inci maddesiyle, sermaye şirketlerine elektronik ortamda tebligat yapılmasına ilişkin hükmün 19/1/2011'den iki yıl sonra yürürlüğe girmesi hükmü altına alındığından- 19 Ocak 2013 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Bununla birlikte, 28 Şubat 2018 tarihinde kabul edilen 7101 sayılı İcra ve İflas Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun⁵ ile elektronik yolla tebligat yükümlölüğünün kapsamı genişletilmiş ve yasanın 48'inci maddesi ile TK'nın 7/a maddesi yeniden değiştirilerek "kanunla kurulanlar da dahil olmak üzere tüm özel hukuk tüzel kişileri"ne tebligatın elektronik yolla yapılması zorunlu hale getirilmiştir.

Böylece, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu⁶ 'na, 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun⁷ 'a ve 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanun⁸ 'a tabi olup da özel hukuk tüzel kişiliğine sahip olan kooperatiflerin ve üst kuruluşları olan birliklerin tamamına elektronik tebligat adresi edinme yükümü getirilmiştir.

Bahsi geçen elektronik tebligat yükümü, kooperatifler ve birlikler açısından 1 Ocak 2019 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

İşte bu çalışmada, kooperatiflere ve birliklere getirilen elektronik tebligat yükümü, elektronik tebligat adresi için başvuru mercii ve süresi, elektronik tebligat sisteminin işleyişi ile elektronik tebligat adresinin hangi hallerde ve nasıl kapatılacağı hususları üzerinde durulmaktadır.

2. Kooperatif Ve Birliğin Elektronik Tebligat Adresi Edinme Yükümlölüğü, Başvuru Mercii Ve Süresi

Tebligat Kanunu uyarınca kazaî merciler (yargı organları, mahkemeler); 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli

(I) sayılı cetvelde yer alan genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri (örneğin; Bakanlıklar⁹),

(II) sayılı cetvelde yer alan özel bütçeli idareler (örneğin; Türk Standartları Enstitüsü, Türk Patent Enstitüsü),

(III) sayılı cetvelde yer alan düzenleyici ve denetleyici kurumlar (örneğin; Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Kamu İhale Kurumu),

(IV) sayılı cetvelde yer alan sosyal güvenlik kurumları (Sosyal Güvenlik Kurumu ve Türk İş Kurumu Genel Müdürlüğü); il özel idareleri, belediyeler, köy hükmü şahsiyetleri, barolar ve noterler tarafından yapılacak elektronik ortam da dâhil tüm tebligatın, 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü veya memur vasıtasıyla yapılması zorunludur.

Buna karşılık, 7101 sayılı İcra ve İflas Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında

5) 15 Mart 2018 tarihli ve 30361 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

6) 10/05/1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

7) 16/06/2000 tarihli ve 24081 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

8) 28/04/1972 tarihli ve 14172 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

9) Genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerine, özel bütçeli idarelere, düzenleyici ve denetleyici kurumlara ilişkin tam liste için 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli (I), (II) ve (III) sayılı cetvellere bakınız.

Kanun'un 48'inci maddesi ile 7201 sayılı Tebligat Kanununun 7/a maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“Aşağıda belirtilen gerçek ve tüzel kişilere tebligatın elektronik yolla yapılması zorunludur.

1. 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malı Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli (I), (II), (III) ve (IV) sayılı cetvellerde yer alan kamu idareleri ile bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar.

2. 5018 sayılı Kanunda tanımlanan mahallı idareler.

3. Özel kanunla kurulmuş diğer kamu kurum ve kuruluşları ile kanunla kurulan fonlar ve kefalet sandıkları.

4. Kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunların bağlı ortaklıkları, müessese ve işletmeleri.

5. Sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait diğer ortaklıklar.

6. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve st kuruluşları.

7. Kanunla kurulanlar da dahil olmak üzere tüm özel hukuk tüzel kişileri.

8. Noterler.

9. Baro levhasına yazılı avukatlar.

10. Sicile kayıtlı arabulucular ve bilirkişiler.

11. İdareleri, kamu iktisadi teşebbüslerini veya sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait diğer ortaklıkları; adli ve idari yargı mercileri, icra müdürlükleri veya hakemler nezdinde vekil sıfatıyla temsile yetkili olan kişilerin bağlı bulunduğu birim.

Birinci fıkra kapsamı dışında kalan gerçek ve tüzel kişilere, talepleri hlinde elektronik tebligat adresi verilir.

Bu durumda bu kişilere tebligatın elektronik yolla yapılması zorunludur.

Birinci ve ikinci fıkra hükümlerine göre elektronik yolla tebligatın zorunlu bir sebeple yapılamaması hlinde bu Kanunda belirtilen diğer usullerle tebligat yapılır.

Elektronik yolla tebligat, muhatabın elektronik adresine ulaştığı tarihi izleyen beşinci günün sonunda yapılmış sayılır.

Bu Kanun uyarınca yapılan elektronik tebligat işlemleri, Posta ve Telgraf Teşkilatı Anonim şirketi tarafından kurulan ve işletilen Ulusal Elektronik Tebligat Sistemi üzerinden yürütülür.

Posta ve Telgraf Teşkilatı Anonim şirketi, sistemin güvenliğini ve bu sistemde kayıtlı verilerin muhafazasını sağlayacak her türlü tedbiri alır.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.”

Anılan maddenin altıncı fıkrasında, elektronik tebligat zorunluluğuna ilişkin usl ve esasların yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiş, Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanıp yayımlanan Elektronik Tebligat Yönetmeliği ile de konuya ilişkin usl ve esaslar belirlenmiştir.¹⁰

10) 6 Aralık 2018 tarihli ve 30617 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Getirilen bu düzenlemeler gereği, kendilerine yalnızca elektronik yolla tebligat yapılması zorunlu olduğundan, kooperatiflerin ve birliklerin, tebligat çıkarmaya yetkili merciler nezdindeki işlemlerinde elektronik tebligat adreslerini bildirmeleri zorunludur.

Bu nedenle, kooperatiflerin ve birliklerin, tebligat çıkarmaya yetkili merciler nezdindeki işlemlerinde kullanılmak üzere, zorunluluğun başladığı tarih olan **1 Ocak 2019** tarihinden itibaren bir ay içinde elektronik tebligat adresi edinmek amacıyla **PTT**'ye başvurması gerekir.

Elektronik tebligat adresinden kasıt, **PTT** tarafından, gerçek kişiler için kimlik bilgileri, tüzel kişiler için ise tabi oldukları sistem bilgileri esas alınmak suretiyle tek ve benzersiz şekilde oluşturulan ve Ulusal Elektronik Tebligat Sistemi (**UETS**)'ne kaydedilen tebligat adresidir.

Bu bağlamda, kooperatif ve birlik yönetim kurulunun, Elektronik Tebligat Yönetmeliği hükümlerine göre bulunduğu yerdeki **PTT** birimine elektronik tebligat adresi başvurusunda bulunması gerekir. Başvuruya kooperatif veya birliğin Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (**MERSİS**) numarası ve sistem bilgileri eklenir.

PTT, başvurunun yapıldığı tarihten itibaren bir ay içinde elektronik tebligat adresini, kooperatifin veya birliğin kayıtlı olduğu Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (**MERSİS**) bilgilerini esas almak suretiyle tek ve benzersiz olacak şekilde oluşturur ve **UETS**'ye kaydeder.

PTT, oluşturduğu elektronik tebligat adresini kooperatife veya birliğe gönderir ve teslim işleminin gerçekleştiği bilgisi kendisine iletdikten sonra bu adresi tebligat çıkarmaya yetkili makam ve mercilerin kullanımına derhâl sunar.

3. Elektronik Tebligat Sisteminin İşleyişi Ve Tebellüğ Tarihinin Belirlenmesi

Kooperatif veya birliğe yönelik tebligat çıkarmaya yetkili makam ve merci, elektronik tebligat mesajını hazırlayarak, **UETS**'ye teslim eder.

Elektronik tebligat mesajı, tebligat çıkarmaya yetkili makam ve merci tarafından güvenli elektronik imza veya elektronik sertifikayla imzalanmış, tebliğ edilecek içerik, ekli dokümanlar ve tebliğ için gerekli muhatap bilgilerinden oluşan elektronik iletidir.

UETS, elektronik tebligat mesajını zaman damgasıyla ilişkilendirerek kooperatifin veya elektronik tebligat adresine ulaştırır.

Gizliliğin sağlanması amacıyla tebliğ edilecek içerik ve ekli dokümanlar, **UETS** tarafından şifrelenir ve bunlar ancak kooperatif veya birlik tarafından görülür.

Elektronik yolla tebligat, kooperatifin veya birliğin elektronik tebligat adresine ulaştığı tarihi izleyen **beşinci günün sonunda** yapılmış sayılır.

Kendisine gelen elektronik tebligatı takip etmeleri için kooperatiflere ve birliklere bir kolaylık da sağlanmıştır.

Şöyle ki, elektronik tebligat adresine elektronik tebligat mesajı ulaştığı konusunda bilgilendirilmek isteyen kooperatif veya birlik, elektronik posta adresini veya kısa mesaj alma özelliği olan bir telefon numarasını **PTT**'ye bildirir.

Elektronik tebligat, muhatapın adresine ulaştığı anda **PTT** tarafından kooperatife veya birliğe bilgilendirme mesajı iletilir.

Ancak, bu bilgilendirmelerin herhangi bir nedenle yapılamamış veya geç yapılmış olması, tebligatın geçerliliğini etkilemez.

Kooperatif veya birlik, elektronik tebligat hesabına, elektronik tebligat adresine, güvenli elektronik imzasını kullanarak veya e-Devlet kapısı üzerinden kimlik doğrulaması yaparak ya da **PTT** tarafından verilen şifre ile birlikte telefonuna kısa mesajla gelen tek kullanımlık doğrulama kodunu kullanarak erişir.

Ancak, elektronik tebligat adresiyle ilgili işlemler için, kooperatifin veya birliğin ana işlem yetkilisi de belirlemesi gerekir.

Bu kapsamda, kooperatif veya birlik, elektronik tebligat adresiyle ilgili işlemleri yapmak üzere **en az bir, en fazla on ana işlem yetkilisi** belirleyerek **PTT**'ye bildirir.

Ana işlem yetkilisinin görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Alt işlem yetkililerini belirlemek, bunları UETS'ye eklemek veya çıkarmak.
- b) UETS'de alt işlem yetkililerine rol tanımlamak.
- c) Gerektiğinde alt işlem yetkililerinin yapacağı tüm işlemler ile diğer teknik işlemleri yürütmek.

4. Elektronik Tebligat Adresinin Kapatılması Ve Kapatmanın Sonuçları

Kooperatif veya birlik, ancak tebligatın elektronik yolla yapılması zorunluluğu ortadan kalktığı takdirde, elektronik tebligat hizmetinin kullanıma kapatılması başvurusunda bulunabilir.

Bu bağlamda, kooperatif veya birlik, tebligatın elektronik yolla yapılması zorunluluğu ortadan kalktığı tarihten itibaren bir ay içinde **PTT**'ye gerekli bildirimde bulunur.

Elektronik tebligat adresi, bildirim tarihinden itibaren bir ay içinde **PTT** tarafından kullanıma kapatılır.

Bununla birlikte, kapatma işlemi ilgili kurum, kuruluş veya birlikler ile **PTT**'nin sistemi arasında sağlanacak entegrasyon çerçevesinde otomatik olarak da yapılabilir.

Örneğin, kooperatif tüzel kişiliğin sona ermesi ve benzeri sebeplerle elektronik tebligat zorunluluğunun ortadan kalkması halinde, kooperatifin elektronik tebligat adresinin kullanıma kapatılması ticaret sicili müdürlükleri ile Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü'nün sistemi arasında sağlanacak entegrasyon çerçevesinde otomatik olarak yapılabilir.

Elektronik tebligat adresi, kapatmaya ilişkin başvurunun yapıldığı tarihten öncesine etkili olacak şekilde kullanıma kapatılamaz.

Ayrıca, kullanıma kapatılan elektronik tebligat adresi, farklı bir kullanıcıya tahsis edilemez.

Elektronik tebligat adresinin kullanıma kapatıldığı an zaman damgasıyla kayıt altına alınır. Kullanıma kapatılan elektronik tebligat adresine tebligat yapılamaz. Ancak bu adres altı ay süreyle adres sahibinin erişimine açık tutulur.

Kapatma işlemi ve elektronik tebligat adresinin altı ay süreyle erişimine açık tutulacağı hususunda, varsa adres sahibinin elektronik posta adresi veya telefon numarasına bilgilendirme mesajı iletilir.

5. Özet Ve Sonuç

7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun 7/a maddesi uyarınca, tüm özel hukuk tüzel kişilerine, dolayısıyla bütün kooperatiflere ve üst kuruluşları olan birliklere 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren elektronik yolla tebligat yapılması zorunlu hale getirilmiştir.

Bu nedenle; kooperatiflerin ve birliklerin, tebligat çıkarmaya yetkili merciler nezdindeki işlemlerinde kullanılmak üzere, zorunluluğun başladığı tarih olan 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren bir ay içinde elektronik tebligat adresi edinmek amacıyla **PTT**'ye başvurması gerekir.

PTT, başvurunun yapıldığı tarihten itibaren bir ay içinde elektronik tebligat adresini, kooperatifin veya birliğin kayıtlı olduğu Merkezi Sicil Kayıt Sistemi bilgilerini esas almak suretiyle tek ve benzersiz olacak şekilde oluşturur ve Ulusal Elektronik Tebligat Sistemi'ne kaydeder.

Elektronik yolla tebligat, kooperatifin veya birliğin elektronik tebligat adresine ulaştığı tarihi izleyen beşinci günün sonunda yapılmış sayılır.

Kooperatif veya birlik, elektronik tebligat adresiyle ilgili işlemleri yapmak üzere en az bir, en fazla on ana işlem yetkilisi belirleyerek **PTT**'ye bildirir.

Kooperatif veya birlik, ancak tebligatın elektronik yolla yapılması zorunluluğu ortadan kalktığı takdirde ise, elektronik tebligat hizmetinin kullanıma kapatılması başvurusunda bulunabilir.

Ancak, elektronik tebligat adresi, kapatmaya ilişkin başvurunun yapıldığı tarihten öncesine etkili olacak şekilde kullanıma kapatılamaz.

Ayrıca, kullanıma kapatılan elektronik tebligat adresi, farklı bir kullanıcıya tahsis edilemez.

Bu çerçevede, kooperatif ve birliklerin süresi içerisinde elektronik tebligat adresi başvurusunda bulunmaları ve sistemin sağlıklı işleyebilmesi için yetkin bir ana işlem yetkilisi belirlemeleri menfaatlerine olacaktır.

Kaynakça :

Altaş, Soner, Şirketlere E-Tebligat Zorunluluğu Getirildi, Dünya Gazetesi, 7 Şubat 2013

T.C. Yasalar (19.02.1959) 7201 sayılı Tebligat Kanunu, Ankara: Resmi Gazete (10139 sayılı)

T.C. Yönetmelikler (06.12.2018) Elektronik Tebligat Yönetmeliği, Ankara: Resmi Gazete (30617 sayılı)

SOSYAL HİZMET MESLEĞİ

Veysi BAYDAR*

Ali Fuat ERSOY**

Kendini bulmanın en iyi yolu başkalarına yardımda kendini kaybetmektir.

Mahatma Gandhi

Giriş

Günümüzde sosyal hizmet, dünyanın hemen her tarafına yayılan, her ülkede uygulama alanı bulan, hayırseverlik temelli bir hizmet anlayışından hak temelli bir hizmet anlayışına evrilen, kendine has teknik, yöntem ve uygulama biçimlerine sahip olan profesyonel bir disiplin ve uygulamalı bir bilim dalı olarak görülmektedir.

Sosyal hizmet mesleği, kendine has ilke, teknik ve yöntemleri kullanarak dezavantajlı bireylere sosyal işlevsellik kazandırmayı, onları güçlendirmeyi, bireylerin sorun çözme ve baş etme

Sosyal Hizmetler; kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür.

***Karabük Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü**

**** Prof.Dr. Karabük Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü**

kapasitelerini arttırmayı, bireylerin ihtiyaç duyduğu kaynakları bulmayı veya bireyleri kaynak, hizmet veya fırsatlarla buluşturmayı/bağlantılandırmayı, eşitsizliklere karşı sosyal değişimi ve sosyal adaleti sağlayarak sosyal refahı geliştirmeyi, çeşitli sosyal araştırmalarla ve uygulamalarla sosyal politikaları şekillendirmeyi ve onlara yön vermeyi hedefler. Bu anlamda mikro düzeyde uygulama yaparken bireylerle, mezzo düzeyde uygulama yaparken aile ve gruplarla ve makro düzeyde uygulama yaparken de örgüt/organizasyon, kurum ve kuruluşlar, topluluk ve toplumlarla çalışır.

Sosyal hizmet, sosyal değişim ve kalkınmayı, sosyal içermeyi, insanların güçlendirilmesi ve özgürleşmesini hedefleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik bir disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı sosyal hizmet için temeldir. Sosyal hizmet mesleği, insan ve toplum bilimleri ve yerel bilgiden oluşan eklektik bilgi temeli aracılığıyla insan refahını iyileştirmek için bireyleri ve sistemleri bir araya getirir.

Hem bireysel hem de sosyal sorunların sanayi devriminden itibaren hızla artması devletlerin, ülkelerin bu sorunlara çözüm üretmesini gerekli kılmış, bu aşamadan sonra geleneksel yöntemlerle hayırsever ve dini örgütler, gönüllüler eliyle sürdürülen sosyal hizmet mesleği aklın, bireyin, bireyciliğin ve bilimin tarih sahnesine çıkmasıyla modern/çağdaş bir zemine oturmuştur. Ayrıca sosyal hak talepleri ve mücadeleleri ve insan hakları çalışmaları bu zeminin oluşmasına katkı sağlamıştır.

Mesleğin en belirgin özelliklerinden biri de uygulamalı bir disiplin olmasıdır. Bu bağlamda, sosyal hizmet kendine has model, kuram ve yaklaşımları kullanarak ve hukuk, siyaset bilimi, felsefe, antropoloji, psikoloji, sosyoloji ve ekonomi vs. disiplinlerden elde edilen bilgilerle yani eklektik bilgi temelinden de faydalanarak müracaatçıların sorunları için çözüm üretir ve müdahale planı geliştirmeye çalışır.

Sosyal Hizmetin Odağı

Sosyal hizmetin odağı toplum içinde sorun yaşayan, sosyal dışlanmaya maruz kalan, temel, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz, problem çözme becerisi olmayan ve baş etme kapasitesi yetersiz bireyler, bireylerin oluşturduğu gruplar ve bireyin içinde bulunduğu toplumdur. Bu açıdan, mesleki jargon olarak sosyal hizmet odağını kapsayan, hizmet sunulan bireyler için müracaatçı kavramı kullanmaktadır. Müracaatçı, mikro, mezzo ve makro anlamda sosyal hizmet müdahalesi yapılan birey, grup ya da topluluk olarak da ifade edilebilir.

Müracaatçı gruplarıyla çevresi içinde birey odağıyla müdahale geliştirilir. Peki nedir çevresi içinde birey odağı? Çevresi içinde birey anlayışı sosyal hizmet uygulamalarının temelini oluşturur ve ekolojik yaklaşımın da esasıdır. Bu anlayış, birey ve çevre etkileşimine odaklanarak, sorun kaynağını veya ihtiyaç tespitini, bireyin fiziksel ve sosyal çevresinin etkisiyle açıklamaya çalışır. Bu açıdan sosyal hizmet uygulamaları ekolojik temellidir.

Çevresi içinde birey odağı, sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçı gruplarını; biyolojik, entelektüel, duygusal, sosyal, ailesel, tinsel, ekonomik, toplumsal vb. boyutlarda ele almasını gerektiren bütüncül bir anlayışı temsil etmektedir.

Çevre terimi, kişiyi çevreleyen çeşitli sosyal, fiziksel yapılar ve güçlerle insanı ve diğer tüm canlıları etkileyen süreçleri ifade etmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının bu sistemlere, yapılara ve durumlara olan özel ilgisi, bunların büyük sıklıkla ve doğrudan bireyin günlük sosyal işlevselliğine olan etkisinden kaynaklanır. Bireyin yakın çevresi kişinin ailesini, yakın arkadaşlarını, komşularını, çalışma yerini ve aldığı hizmet ve programları kapsar.

Müracaatçılarla çalışırken yakın çevreden uzak çevreye doğru bir çalışma prensibi geçerlidir. Çünkü bireyin sorunları öncelikli olarak yakın çevreden kaynaklanır, uzak çevrenin de sorunları etkilediği kabul edilmekle beraber müdahale alanının genişlemesi sorunun tanımlanmasını ve çözümlenmesini zorlaştırmakta ve çözüm sürecini uzmanın ve müracaatçının aleyhine geciktirmektedir. Yalnız, makro anlamda müracaatçının içinde bulunduğu sosyal sistemlerin, politik ve ekonomik yapıların yarattığı olumsuzluklar, eşitsizlikler ve adaletsizliklerin de sorunun parçası olduğu göz ardı edilmemelidir.

Sosyal Hizmetin Amaçları

Sosyal hizmetin temel amaçlarından biri sosyal adaleti sağlamaktır. Sosyal hizmet bu amaca ulaşmak için sosyal refahı geliştirmeye çalışan bir meslektir. Bireyin içinde bulunduğu psiko-sosyal ve ekonomik koşulların sorunlara neden olmasıyla beraber, sosyal çevrenin dizaynı ile sosyal değişimi temin etmek, bireyin refahını arttıracak, artan bireysel refah da toplumsal refahın gelişmesine katkı sunacaktır. Bu açıdan toplumsal refahı, sosyal hizmet uygulaması açısından mikrodan makroya doğru holistik (bütüncül) bir bakış açısıyla değerlendirmek mesleğin temel amaçlarına katkı sağlar.

Genel olarak sosyal hizmetin amaçları şunlardır:

- **Kişiler ve gruplara, kendileri ile çevreleri arasındaki dengesizlikten kaynaklanan sorunların belirlenmesi, çözülmesi ya da etkisiz hale getirilmesi için yardım etmek,**
- **Dengesizliğin meydana gelmesini önlemek için kişiler ya da gruplarla çevreleri arasındaki potansiyel dengesizlik alanlarını belirlemek,**
- **Tedavi edici ve önleyici önlemlere ek olarak, kişilerin, grupların ve toplumların en yüksek gelişme güçlerini aramak, belirlemek ve ortaya çıkartmak,**
- **Sosyal politikaların geliştirilmesine ve ilerlemesine katkı sunmak için sistemlerin etkili ve insancıl çalışmasını sağlamak,**
- **Risk altındaki grupları güçlendirmek, sosyal ve ekonomik adaleti sağlamak,**
- **Bireyi kaynak, fırsat ve hizmet sağlayan sistemlerle bağlantılandırmak,**
- **Bireylerin sorun çözme ve baş etme kapasitelerini arttırmak, yeterli ve yetkin olmalarını sağlamaktır.**

Mesleğin temel amaçlarından bir diğeri de bireylerin sosyal işlevselliğini geliştirmek/arttırmaktır. Sosyal işlevsellik, bireyin toplum içerisindeki başlıca rolünü gerçekleştirebilmesi ve kendi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için gerekli olan görev ve eylemleri başarabilme becerisidir. Sosyal işlevsellik, bireyin sosyal ve ekonomik çevresi içerisindeki kapasitesinin ve eylemlerinin, talepler, beklentiler, kaynaklar ve fırsatlar ile eşleşme ya da uyuma odaklanır.

Faaliyet Alanları

Sosyal hizmette, genelci yaklaşımın gereği olarak, müracaatçı gruplarının büyüklüğüne göre müdahale türü ve/veya alanı tanımlanmaktadır. Mikro düzey uygulama bireyin kendisine ve onun yakın çevresiyle ilişkisine odaklanmaktadır. Örneğin, eşler arasındaki etkileşimler, aile ve çocuk, yakın arkadaşlar ve aile üyeleri arasındaki etkileşimler vb. Mikro düzey müdahalede; kişilerarası yardım, doğrudan uygulama ve klinik uygulama, sıklıkla birbirlerinin yerine geçebilecek şekilde kullanılmaktadır.

Mezzo düzey uygulama, kişiler arasındaki ilişkiler ile ilgilenirken, ilgilendiği ilişkiler **-aile ile alakalı olanlardan daha az yakınlık içeren-** organizasyon ve enstitü temsilcileri arasında meydana gelmiş ilişkilerden, kişisel manada daha anlamlı olanlardır. İçerik, kendi kendine yardım ya da terapi gruplarının üyeleri arasındaki ilişkileri, okul veya iş yerindeki akranlar, meslektaşlar, iş arkadaşları arasındaki ve komşular arasındaki ilişkileri kapsar. Gruplarla çalışan sosyal hizmet uzmanı, kolaylaştırıcı, lider, temsilci ve yönetici gibi rollere bürünür.

Makro düzey uygulamalar ise örgüt, topluluk, devlet veya tüm toplumla ilişkili olan çalışmaları kapsamaktadır. Makro düzey uygulama kişilerarası ilişkiler üzerine de çalışmaktadır fakat bu ilişkiler, örgütleri temsil eden kişiler arasındaki ilişkiler veya kurum içi görev grupları/takımları, temsil komisyonları/komiteleri gibi çalışma grupları üyelerince sürdürülür. Makro düzeyde çalışan sosyal hizmet uzmanı, sıklıkla yönetim, fon bulma/sağlama, sosyal kaynak geliştirme, mevzuatı onaylama, savunuculuk, politika kurma ve analiz etme gibi faaliyetlerde bulunur.

Dünyada ve ülkemizde de olmak üzere sosyal hizmetin mikro, mezzo ve makro olmak üzere çeşitli çalışma alanları mevcuttur. Ülkemizde sosyal hizmet uzmanları, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nda aile ve toplum hizmetleri, çocuk hizmetleri, engelli ve yaşlı hizmetleri, kadının statüsü, sosyal yardımlar, şehit yakınları ve gaziler birimleri; Adalet Bakanlığı'nda aile ve çocuk mahkemeleri, ceza infaz kurumları, denetimli serbestlik, çocuk eğitim evi birimleri; Sağlık Bakanlığı'nda tıbbi sosyal hizmet, psikiyatrik sosyal hizmet, halk sağlığı, toplum ve ruh sağlığı, hasta hakları, sosyal hizmet birimleri; Gençlik ve Spor, İçişleri ve Kalkınma Bakanlığı'nın çeşitli birimlerinde, bunlara ek olarak özel bakım ve rehabilitasyon merkezleri, kreş ve gündüz bakımevleri, engelli bakım merkezleri, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler olmak üzere birçok kurum ve kuruluşta çalışma imkanı bulmaktadır.

Sosyal hizmet mesleği; çocuk ve aile refahı, kadın refahı, yaşlı ve engelli refahı, klinik sosyal hizmet, endüstriyel sosyal hizmet, uluslararası sosyal hizmet, yerel kalkınma, adli sosyal hizmet, okul sosyal hizmeti, tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet, orduda sosyal hizmet, gerontolojik sosyal hizmet, hümanist sosyal hizmet, göçmen ve mültecilerle sosyal hizmet, yönetsel sosyal hizmet, araştırmaya dayalı sosyal hizmet, sosyal politika, sosyal yardım, danışmanlık ve psikoterapi, afet yönetimi gibi uygulama alanlarına sahiptir.

Sosyal Hizmetin Bilgi, Beceri Ve Değer Temeli

Sosyal hizmetin bilgi temelini çeşitli kuram, yaklaşım, paradigma ve modeller oluşturmaktadır. Günümüzde sosyal hizmet eğitimi genelci yaklaşım temellidir. Genelci yaklaşım, bütüncül bir perspektifle bireyin yaşadığı sorunları, çok boyutlu değerlendirebilme, ekolojik ve çok yönlü

değerlendirmeye önem vererek birey ve sosyal çevre etkileşimine odaklanma ve bu etkileşimi sorunların kaynağı olarak değerlendirip etkileşimi çok yöntemli müdahalelerle pozitif yönde dönüştürebilme, değiştirebilme, sosyal işlevselliği ve problem çözme becerisini artırma olarak belirlenen özellikleri içinde barındıran ve tam olarak üzerinde uzlaşılan bir tanımı bulunmayan yaklaşımdır.

Etkili bir genelci müdahale; bireylerin fiziksel, duygusal, tinsel, psikososyal ve bilişsel gelişimi için müracaatçı ve uzman sistemlerinin ortak çalışmasını ve bireylerin, grupların, yerel ve evrensel toplumun ortak refahını geliştirmeyi hedefler. Genelci yaklaşımın bir diğer amacı ise sosyal adaleti tesis etmektir.

Sosyal hizmet, kuram ve yaklaşımları uygulama ile birleştirir. Sosyal hizmet uygulamasında sorun çözmek için kuram, yaklaşım ve modellerden faydalanılır. Mesleki uygulamada, farklı disiplinlerin bilgisinden yararlanılır yani eklettik bilgi birikimi kullanılır.

Sosyal hizmet uygulamasında en çok kullanılan kuram, yaklaşım ve modeller şunlardır: güçlendirme yaklaşımı, sistem kuramı, ekolojik yaklaşım, psiko-sosyal kuram, feminist kuram, çözüm odaklı model/yaklaşım, problem çözme yaklaşımı, kendine yardım modeli, öğrenme kuramı ve görev odaklı yaklaşım.

Sosyal hizmet uygulamasına eşlik eden paradigmalar, insan davranışlarını ve sosyal çevre ilişkisini anlamamıza, psiko-sosyal müdahalede bulunmamıza ve bireysel ve sosyal sorunlara çözüm üretmemize yardımcı olur. Sosyal hizmette bilişsel ve davranışçı; biyopsikososyal; transpersonel; psikodinamik; yaşantısal, varoluşçu ve insancıl paradigma ile yerel ve küresel toplum paradigması uygulamada sıklıkla kullanılan ve kullanılan, eklettik bilgi birikiminden üretilmiş paradigmalardır.

Sosyal hizmet uzmanı, bilgi temelini/uygulama bilgisinin yanına, bilgiyi nasıl ve ne şekilde kullanacağına ilişkin mesleki becerileri koyar. Mesleki beceriler, deneyimle beraber pekişir ve zamanla sosyal hizmet uzmanı, becerileri kullanma konusunda ustalaşır. Sosyal hizmet uygulamasında en temel mesleki becerilerden biri de etkili iletişimidir.

Sosyal hizmet uzmanı müracaatçısıyla yatay bir ilişki biçimini benimseyerek ve müracaatçının bulunduğu yerden başlayarak iletişim kurmaya çalışır. Sosyal hizmet uzmanı sözel ve sözel olmayan iletişim biçimlerine/kalıplarına dikkat eder ve iletişimde verilen mesajların anlaşılıp anlaşılmadığını geribildirimler ile test eder.

Bu şekilde geribildirimler kullanan, bakışlarıyla müracaatçıyı onaylayan, müracaatçının beden diline, görsel ipuçlarına, ses tonuna dikkat eden ve sıklıkla kullandığı kelimelere odaklanan uzman aktif dinleyici olma becerisini de kullanmış ve geliştirmiş olur.

Sosyal hizmet uzmanı, vakaları daha iyi analiz etmek için bilgi toplama becerisine sahip olmalıdır. Bilgi toplama süreci, gerekli olan bilgileri olabildiğince dikkatle toplamayı içerir. Ancak çoğu sosyal hizmet uzmanı, müracaatçısına sormadan aklından geçen bilgiyi doğru kabul eder.

Oysaki müracaatçının hikâyesini anlamaya başlamak için soru sormak tek yoldur. Bazı bilgilere sahip olmak lüzumsuz görünse de, o bilgilerin içinden ayıklanacak gerekli bilgiler olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Sosyal hizmet uzmanları, doğru ve gerekli bilgileri bir araya getirdiğinde ve ne tür bilgilerin birbiri ile ilişkili olduğunu öğrendiğinde daha etkili uygulama yaparlar.

Her sosyal hizmet uzmanı soru sorma becerisine sahiptir. Çünkü sorumlu olduğu vakalar konusunda kapsamlı bir değerlendirme yapmak ve sorunların kaynağına inmek için müracaatçısına soru sormak zorundadır. Sosyal hizmet uzmanı, kapalı veya açık uçlu olmak üzere hem süreci hem de

içeri yansıtan sorular sormalıdır.

Empati, uzmanın kendisini müracaatçının yerine koyarak onun duygu ve düşüncelerini sözlü veya sözsüz iletişimle anlayabilme, duygusal anlamda destek olabilme ve duyguları ve davranışları arasındaki bağlantıyı kurabilme becerisidir.

Sosyal hizmet müdahalesinde müracaatçının sorunlarını ve içinde bulunduğu koşulları anlamak için empati olmazsa olmaz bir beceridir. Genellikle mesleki uygulamada, önyargılarından arınmış, öz farkındalığa, bilişsel duyarlılığa sahip aktif bir dinleyici olan uzman, daha iyi bir empatik iletişim kurmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanı aynı zamanda, yorumlama, özetleme, geribildirimde bulunma, teşvik etme, odağı belirleme, müdahaleye ilişkin plan ve hazırlık, tavsiye, bilgi verme, sonlandırma, değerlendirme, danışmanlık, rehberlik, savunuculuk, güven ve destek verme, müzakere ve sözleşme yapma, güçlendirme, girişkenlik, mizahı kullanma, gözlem, kayıt tutma, bilgilendirme ve açıklama yapma, model olma, arabuluculuk, fon sağlama, bütçe oluşturma, koordine etme ve yönlendirme gibi becerilere de uygulama yaparken geliştirir ve kullanır.

Her meslek gibi sosyal hizmetin de mesleki değerleri vardır. Sosyal hizmet uzmanları, mesleki değerlere dayanan belirli etik standart ve kurallara sahiptir. Etik ve değerler, sosyal hizmet uzmanının hem mesleki hem de kişisel yaşamının ilkelerini oluştururlar. İnsan refahı, sosyal adalet, bireyin onuru mesleğin başından beri dikkat edilen mesleki değerlerdir.

Günümüzde mesleğin temel değerleri; hizmet, sosyal adalet, bireyin onuru ve değeri, insan ilişkilerinin önemi, bütünlük ve yetkinlik olarak ifade edilmektedir. Bu temel değerlere karşılık gelen ilkeler ise şöyledir: kendi kaderini belirleme hakkına saygı, katılım hakkını teşvik etme, bireyi bir bütün olarak ele alma, güçlü yanların ortaya çıkartılması ve geliştirilmesi, her türlü ayrımcılığa karşı çıkma, farklılıklara saygı, kaynakların adil dağılımını sağlama, adil olmayan politika ve uygulamalara karşı çıkma, dayanışma içinde çalışma.

Sosyal hizmet uzmanlarının etik ilke ve değerleriyle beraber etik sorumlulukları da vardır. Bu etik sorumluluklar:

Sosyal hizmet uzmanlarının

- **Müracaatçılara karşı etik sorumlulukları,**
- **Meslektaşlarına ve diğer meslek elemanlarına karşı etik sorumlulukları,**
- **Uygulama ortamına karşı etik sorumlulukları,**
- **Meslek elemanı olarak etik sorumlulukları,**
- **Sosyal hizmet mesleğine karşı etik sorumlulukları ve**
- **Topluma karşı etik sorumlulukları şeklindedir.**

Sonuç

Sosyal hizmet mesleği, hemen her ülkede uygulama alanı bulan ve gelişen bir meslek ve disiplindir. Sosyal refah devletinin gereği olarak ülkeler, sosyal hizmet uygulamalarını geliştirmek ve politika, plan ve programlarla hizmetleri sürekli hale getirmek zorundadır.

Kendine has bilgi, kuram yaklaşım ve yöntemleri olan, uygulamalarıyla sosyal işlevselliği geliştirmeye çalışan, insan hakları, demokrasi, sosyal adalet ve farklılıklara saygı değerlerini

uygulamayla bütünleştiren, sosyal yardımlaşmayı ve dayanışmayı teşvik eden, hedefleyen sosyal hizmet mesleği daha insancıl, adil ve özgür bir toplum yaratma arzusunu/taşavvurunun tezahürüdür.

Sosyal hizmet mesleği, dez avantajlı, marjinal gruplar veya risk grupları olarak tanımlanan müracaatçı gruplarıyla çalışır, onların sorunlarını çözerek toplumsallaşmalarını sağlamaktadır. Engelli, çocuk, ergen, yaşlı, yoksul, muhtaç, göçmen ve mülteci, kadın, hükümlü, hasta, ihmal ve istismara uğramış, madde bağımlısı, eşcinsel, şiddet mağduru, afetlerden etkilenen, fiziksel, ruhsal ve zihinsel hastalığı olan bireylere yönelik sosyal hizmet mesleği uygulama üretir ve bu birey veya grupların esenliğini ve refahını gözetir.

Sosyal sorunların olduğu her toplumda, sosyal hizmete olan ihtiyaç söz konusu olacaktır. Sosyal sorunlar beraberinde sosyal dışlanmayı getirir.

Bu nedenle sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylere yönelik özellikle ülkemizde ve gelişmekte olan ülkelerde sosyal refah politikalarının sosyal hizmet temelli, sosyal araştırmalara ve uygulama bilgisine dayalı (*kanıta dayalı uygulama*) olması sosyal adalete ve refaha niteliksel anlamda katkı sağlayacaktır.

Sosyal hizmet, sosyal adaleti tesis amacı güden toplumların pusulasıdır, feneridir ve sorunları olan bireyleri özgürlüğe, huzura, esenliğe ve refaha ulaştıran/ulaştırmaya çalışan bir meslektir.

Kaynaklar

- Sheafor, B.W., Horejsi, C.J. (2014). Sosyal Hizmet Uygulaması: Temel Teknikler ve İlkeler. (Çev. Çiftci, D.B.). Ankara: Nika.
- Duyan, V. (2012). Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Tomanbay, İ (Ed.). (2012). Sosyal hizmete Giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Tomanbay, İ (Ed.). (2013). Sosyal Hizmet Uygulamaları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Pincus, A., Minahan, A. (1973) Social Work Practice: Model and Method. Illinois: Peacock Press.
- Zastrow, C. (2014). Sosyal hizmete Giriş. Ankara: Nika.
- Kut, S. (1988). Sosyal Hizmet Mesleği Nitelikleri Temel Unsurları Müdahale Yöntemleri. Ankara.

DEVLET MEMURLARININ YÖNETİM VE DENETİM KURULLARINDA GÖREV ALABİLECEĞİ KOOPERATİF TÜRLERİ

Mustafa YAVUZ*

1. Giriş

657 sayılı Devlet Memurları Kanununda¹ (**DMK**) devlet memurları için bazı yasaklar ve bu yasakların ihlali halinde idari yaptırım (**disiplin cezası**) öngörülmüştür.

Söz konusu Kanunda devlet memurları için kabul edilen yasaklardan birini de, “**ticaret yapma ve diğer kazanç getirici faaliyetlerde bulunma yasağı**” oluşturmaktadır.

Ancak, **DMK** gereğince devlet memurlarının ticari faaliyette bulunması yasak olmakla birlikte, kanun koyucu bu yasağa bir takım istisnalar getirmiştir.

Bu istisnalardan birini de devlet memurlarının, ortağı olduğu yapı, kalkınma ve tüketim kooperatiflerinin yönetim ve denetim kurullarında görev alabilmesi oluşturmaktadır.

İşte bu çalışmada, devlete memurlarının kooperatiflere ortak olabilmesi ve yönetim ve denetim kurullarında görev alabileceği kooperatif türleri detaylı olarak açıklanmış ve incelenmiştir.

Konunun anlaşılabilmesi bakımından öncelikle devlet memurları için geçerli olan ticaret yapma ve diğer kazanç getirici faaliyette bulunma yasağı hakkında genel bilgi verilmiştir.

Ayrıca belirtelim ki, 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanununun² 20. maddesinde yapılan atıf dolayısıyla bu çalışmada açıklan hususlar, anılan Kanuna tabi öğretim elemanları hakkında da geçerlidir.

2. Devlet Memurları Hakkında Ticaret Ve Diğer Kazanç Getirici Faaliyette Bulunma Yasağı

Memurlar için geçerli olan ticaret ve diğer kazanç getirici faaliyette bulunma yasağına ilişkin olarak

* **Gümrük ve Ticaret Uzmanı**

1) 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 23.07.1965 tarihli ve 12056 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanır.

2) 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu, 13.10.1983 tarihli ve 18190 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

DMK'nın 28. maddesinin birinci fıkrasında; *"Memurlar Türk Ticaret Kanununa göre (Tacir) veya (Esnaf) sayılmalarını gerektirecek bir faaliyette bulunamaz, ticaret ve sanayi müesseselerinde görev alamaz, ticari mümessil veya ticari vekil veya kollektif şirketlerde ortak veya komandit şirkette komandite ortak olamazlar. (Görevli oldukları kurumların iştiraklerinde kurumlarını temsilen alacakları görevler hariç). Memurlar, mesleki faaliyette veya serbest meslek icrasında bulunmak üzere ofis, büro, muayenehane ve benzeri yerler açamaz; gerçek kişilere, özel hukuk tüzel kişilerine veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına ait herhangi bir iş yerinde veya vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışamaz."* denilmektedir.

Bu hüküm uyarınca devlet memurları, birer ticaret şirketi olan anonim şirketlerde yönetim kurulu üyesi ve limited şirketlerde müdür olamazlar ve anılan şirketlerin temsilciliğini yapamazlar.

Ancak, yargı kararları ve Devlet Personel Başkanlığının görüşleri ışığında, devlet memurlarının mezkûr şirketlerin kurucu ortağı ya da kurulu şirketlere sonradan ortak olmasında yasal açıdan bir sakınca bulunmamaktadır.³

Devlet memurlarının ticaret yapma ve diğer kazanç getirici faaliyetlerde bulunma yasağına aykırı hareket etmesi halinde ise haklarında disiplin soruşturması yapılır ve yasağın ihlal edildiğinin tespit edilmesi durumunda memura DMK'nın 125/D-h maddesi⁴ uyarınca kademe ilerlemesinin durdurulması cezası verilir.

Kademe ilerlemesinin durdurulması cezası, fiilin ağırlık derecesine göre memurun, bulunduğu kademe ilerlemesinin 1-3 yıl durdurulmasıdır.

Ticaret hukuku yönünden ise, mezkûr yasağa rağmen bir ticari işletmeyi işleten memur tacir yine de sayılır (6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu⁵ md. 14⁶) ve bunun sonucu olarak tacir olmaya bağlanan hüküm ve sonuçlar ilgili memur hakkında da uygulanır.

3. Memurların Kooperatiflere Ortak Olabilmesi

DMK ve KoopK'da devlet memurlarının kooperatiflere ortak olmasını engelleyen ya da kısıtlayan bir hüküm bulunmamaktadır.

Bilindiği üzere, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun⁷ **(KoopK)** 1. maddesindeki tanımlamaya göre kooperatifler; tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklardır.

3) Danıştay 13. Dairesinin 30.12.2013 tarihli ve E.2013/2164, K.2013/4048 sayılı; Danıştay 1. Dairesinin 19.06.1991 tarihli ve E.1991/77, K.1991/105 sayılı kararları. Ayrıca, Devlet Personel Başkanlığının 12.02.2014 tarihli ve 506 sayılı görüş yazısı.

4) Kademe ilerlemesinin durdurulması cezasını gerektiren fiillerin sayıldığı DMK'nın 125/D. maddesinin (h) bendi, "Ticaret yapmak veya Devlet memurlarına yasaklanan diğer kazanç getirici faaliyetlerde bulunmak" hükmünü havidir.

5) 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

6) TTK'nın 14. maddesinde "(1) Kişisel durumları ya da yaptığı işlerin niteliği nedeniyle yahut meslek ve görevleri dolayısıyla, kanundan veya bir yargı kararından doğan bir yasağa aykırı bir şekilde ya da başka bir kişinin veya resmi bir makamın iznine gerek olmasına rağmen izin veya onay almadan bir ticari işletmeyi işleten kişi de tacir sayılır. (2) Birinci fıkraya aykırı hareketin doğurduğu hukuki, cezai ve disipline ilişkin sorumluluk saklıdır." denilmektedir.

7) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Bir önceki bölümde açıklandığı şekilde, devlet memurları anonim ve limited şirketlere ortak olabilmektedir.

TTK'nın 124. maddesi kapsamında, kooperatiflerin de anonim ve limited şirketler gibi ticaret şirketi olduğu dikkate alındığında ve yukarıda yer verilen tanım göz önünde bulundurulduğunda devlet memurlarının kooperatiflere de ortak olması mümkündür.

Ortak olmaları hasebiyle memurlar, bu kooperatiflerin genel kurul toplantılarına katılıp oy kullanabilirler. O halde, sırf kooperatif ortaklığı, ticaret yapma ve diğer kazanç getirici faaliyetlerde bulunma yasağı kapsamında bulunmamaktadır.

Öte yandan, kooperatif ortakları ile ortak olmak için müracaat edenlerin anasözleşmede gösterilen ortaklık şartlarını taşıması zorunludur (**KoopK md. 8/2**).

Ortaklık şartlarını sağlamak, herkes gibi devlet memurları için de geçerlidir. Dolayısıyla, bir kooperatife ortak olmak isteyen memurların, bu kooperatifin anasözleşmesinde öngörülen ortaklık şartlarını sağlaması şarttır.

O halde, devlet memurları, anasözleşmede belirtilen ortaklık şartlarından birini taşımıyorsa, bu kooperatife ortak olması da mümkün olamayacaktır. Bu durumda, devlet memurlarının ortak olabileceği kooperatif türlerini, anasözleşmelerinde öngörülen ortaklık şartları bakımından, her bir kooperatif için ayrı ayrı olmak üzere irdelemek gerekir.

Buradan hareketle, ilgili bakanlıklarca hazırlanan örnek anasözleşmeler⁸ incelendiğinde, kooperatiflere ortak olacakların genel şartlar dışında ayrıca;

- Karayolu/deniz yolcu/yük taşıma kooperatifi için karayolunda/ulusal ve uluslararası sularda yolcu/yük taşımacılığı işi ile iştigal etmesi ve bu niteliğe sahip olduğunu ve bahsi geçen alanlarda faaliyet gösterdiğini hem vergi dairesinden hem de ilgili kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşundan (odadan) alacağı belge ile kanıtlaması,
- Tedarik ve dağıtım kooperatifi için 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşları Kanununa göre kurulmuş meslek odasına en az iki yıl kesintisiz olarak kayıtlı esnaf veya sanatkar olması ve bu durumunu yukarıda belirttiği şekilde kanıtlaması,
- Temin tevzi kooperatifi için kooperatif tarafından temin ve tevzi edilen ürün ve mesleki ihtiyaç maddeleri üzerinde çalışan ve bu maddeleri kullanan meslek erbabı olması ve bahse konu niteliğe sahip olduğuna ve faaliyetine devam ettiğine ilişkin vergi dairesinden alacağı güncel belge ile ortaya koyması,
- Küçük sanat kooperatifi için küçük sanatı fiilen meslek edinmesi ve sanatını kendisine ait işyerinde veya kooperatifin müşterek atölyesinde icra ederek kooperatifin konusuna giren yarı mamul veya mamul maddeleri imal etmesi,
- Yaş sebze ve meyve pazarlama kooperatifi için yaş sebze ve meyve üreticisi olması ve bunu meslekle ilgili kuruluş (oda) veya ilgili kamu kurumundan sağlayacağı belgeyle kanıtlaması,
- Pazarcılar işletme kooperatifi için pazarcılık işi ile iştigal etmesi ve kooperatif merkezinin bulunduğu ilin sınırları içinde kurulan pazar yerlerinde çalışmasına izin verilmiş kişilerden olması, ayrıca söz konusu niteliğe sahip olduğunu yerel yönetim kuruluşlarından sağlayacağı belge ile ortaya koyması,

8) <http://koop.gtb.gov.tr> (Erişim-25.01.2019).

- Hizmet kooperatifi için 4857 sayılı İş Kanunu hükümlerine göre çalışmayı taahhüt etmesi,
- Üretim ve pazarlama kooperatifi için kooperatifin kuruluş amacı kapsamında bulunan ürünlerden birinin üreticisi olması ve bunu meslek odasından alacağı belge ile kanıtlaması,
- Esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifi için 5362 sayılı Kanuna göre kurulmuş meslek odasına kayıtlı esnaf veya sanatkâr olması ve bu niteliğini ve faaliyetine devam ettiğini vergi dairesinden ve ilgili kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşundan sağlayacağı belgeyle ispatlaması,

gerekmektedir. Ancak, devlet memurlarının **DMK** md. 28 kapsamında yukarıda yer verilen ortaklık şartlarını sağlaması mümkün değildir.

Keza memurların, Türk Ticaret Kanununa göre tacir veya esnaf sayılmalarını gerektirecek bir faaliyette bulunmaları, ticaret ve sanayi müesseselerinde görev almaları yasaktır.

Sonuç olarak, devlet memurları kooperatiflere ilke olarak ortak olabilirler; ancak kooperatifin türüne göre anasözleşmede düzenlenen ortaklık şartlarını da sağlamaları gerekir.

Eğer ki, devlet memuru, kooperatife ortak olma şartlarından birini ya da birkaçını taşımıyorsa, doğal olarak bu kooperatife ortak da olamayacaktır. Buna rağmen ortak olunursa, ticaret yapma ve diğer kazanç getirici faaliyetlerde bulunma yasağı ihlal edilmiş olacaktır.

4. Devlet Memurlarının Yönetim Ve Denetim Kurullarında Görev Alabileceği Kooperatifler

DMK'nın 28. maddesinin birinci fıkrasında, devlet memurları açısından ticaret yapma ve diğer kazanç getirici faaliyetlerde bulunma yasağının kapsamı belirlenmiş ve bu noktada memurların ticaret şirketlerinde yönetim organı üyesi olması yasaklanmıştır.

Ancak, anılan maddenin ikinci fıkrasında, *“Memurların üyesi oldukları yapı, kalkınma ve tüketim kooperatifleri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulmuş yardım sandıklarının yönetim, denetim ve disiplin kurulları üyelikleri ile özel kanunlarda belirtilen görevler bu yasaklamanın dışındadır.”* hükmüne yer verilmek suretiyle bu yasağa, kooperatifler yönünden bazı istisnalar getirilmiştir.

Şöyle ki;

DMK'nın bahsi geçen hükmünde yer alan özel düzenleme uyarınca, devlet memurları ortağı oldukları her kooperatifin olmasa da, bazı kooperatiflerin yönetim ve denetim kurullarında görev alabilirler. Kanun koyucu bu hususta memurlara sınırlı bir izin vermiştir.

O halde, **devlet memurları sadece ortağı oldukları yapı, kalkınma ve tüketim kooperatiflerinin yönetim ve denetim kurullarının asil ve yedek üyeliklerine seçilebilirler.** Dolayısıyla, üç türdeki kooperatifte yürütülecek yönetim ve denetim kurulu üyelikleri, ticaret yapma ve diğer kazanç getirici faaliyetlerde bulunma yasağının dışında kalmaktadır.

Ancak, tekrar belirtelim ki, yapı, kalkınma ve tüketim kooperatiflerinde bahsi geçen görevlere seçilebilmek için memurun ilgili kooperatifin ortağı olması şarttır. Ortağı olmadıkları kooperatiflerde bu görevlere seçilmeleri mümkün değildir.

Diğer taraftan, devlet memurları, yapı, kalkınma ve tüketim kooperatiflerinin ortağı olduğu üst ve merkez birliklerin yönetim ve denetim kurullarında da görev yapabilirler.

Ayrıca, devlet memurları, kooperatif ve üst birliklerindeki yönetim ve denetim kurulu üyeliklerinden dolayı huzur hakkı da alabilirler.

Bu durumda, **DMK**'da açık şekilde yasaklanması nedeniyle memurlar, yapı, kalkınma ve tüketim kooperatifleri dışında kalan diğer kooperatif türlerinin yönetim ve denetim kurulu üyeliklerine ortak olsalar dahi seçilemezler ve bu görevleri yürütemezler.

İfade etmek gerekir ki, devlet memurları sadece bu görevleri değil, aynı zamanda yapı, kalkınma ve tüketim kooperatifleri de dâhil olmak üzere herhangi bir kooperatifte, kooperatif ortağı olsun veya olmasın, müdür ve benzeri ticari faaliyetten sorumlu olmalarını gerektirecek görevleri üstlenemezler, kooperatifin kanuni temsilcisi olamazlar, kooperatifte personel (**kooperatif memuru**⁹⁾) olarak çalışamazlar ve ayrıca sayılan kooperatif türleri de dâhil hiçbir kooperatifin ortağı olduğu şirketlerin yönetimlerinde görev alamazlar.

Bu arada, **DMK**'nın 28/2. maddesinde devlet memurların alabileceği görevler, **“yönetim, denetim ve disiplin kurulları üyelikleri”** olarak sıralanmışsa da, disiplin kurulu kooperatiflerde bulunmadığından, doğal olarak bu göreve seçilmek de mümkün değildir. Mezkûr fıkra bir bütün olarak ele alındığında **“disiplin kurulu üyeliği”** ile esasen, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulmuş yardım sandıklarındaki disiplin kurullarına işaret edilmektedir.

Son olarak, devlet memurlarının yönetim ve denetim kurullarında görev alabileceği kooperatif türleri hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır.

4.1. Yapı Kooperatifleri

Yapı kooperatiflerinin; konut yapı kooperatifi, toplu işyeri yapı kooperatifi ve küçük sanayi sitesi yapı kooperatifi olmak üzere üç türü bulunmaktadır. Söz konusu kooperatiflerin amacı, ortaklarının konut/işyeri ihtiyaçlarını karşılamaktır.

Bu amaçla anılan kooperatifler, arsa ve arazi satın alır, birleştirir, imar planına uygun biçimde böldürerek altyapı, plan, proje ve maliyet hesapları hazırlar ve ortaklarına konut/işyeri yaptırır. Yaptırılan konutların/işyerlerinin mülkiyetini anasözleşmede yazılı esaslara göre ortaklarına aktarır.

Devlet memurlarının ortak olabileceği kooperatif türleriyle ilgili olarak **DMK**'nın 28/2. maddesinde belirtilen üç kooperatifin türünden biri **“yapı kooperatifi”**dir.

Ancak, her ne kadar hükümde **“yapı kooperatifi”** ibaresine yer verilmişse de, kanaatimizce memurlar, sadece konut yapı ve toplu işyeri kooperatiflerinde yönetim ve denetim kurulu üyeliklerine seçilebilir; bir yapı kooperatifi türü olan küçük sanayi sitesi yapı kooperatiflerinde¹⁰ ise yönetim ve denetim kurulu üyeliklerini yürütemezler.

Keza devlet memurları zikredilen hükümde yer alan **“üyyesi oldukları”** ibaresi nedeniyle, sadece ortak oldukları, daha doğrusu ortak olabildikleri yapı kooperatiflerinin yönetim ve denetim kurulu üyeliklerine seçilebilirler.

Dolayısıyla, bu kooperatiflere ortak olmayanlar yönetim ve denetim kuruluna seçilme hakkına sahip olamamaktadır.

⁹⁾ KoopK'da kooperatif çalışanlarını ifade etmek üzere “kooperatif memuru” terimi kullanılmaktadır (md. 40,62, 70, ek 2).

¹⁰⁾ Küçük sanayi sitesi işyeri yapı kooperatifleri, ortaklarının küçük sanayici veya zanaatkar olduğu ve günün teknik şartlarına uygun bir işyeri elde edebilmek amacıyla kurulan kooperatiflerdir.

Durum böyle olmakla birlikte, küçük sanayi sitesi yapı kooperatiflerine ortak olmanın şartlarından biri de, 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşları Kanununa göre kurulmuş odalar ile 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanununa göre kurulan ticaret ve sanayi odalarına kayıtlı olmak ve anasözleşmede gösterilen küçük sanayi kollarından birinde imalat veya tamirat işleriyle uğraşmaktır. Lakin daha önce açıklandığı üzere **DMK**'nın 28/1. maddesindeki yasak uyarınca, memurlar Türk Ticaret Kanununa göre tacir veya esnaf sayılmalarını gerektirecek bir faaliyette bulunamamaktadır. Bu halde, memurlar, küçük sanayi sitesi yapı kooperatiflerine ortak olamayacağından, anılan kooperatifin yönetim ve denetim kurullarına seçilmeleri de mümkün olamayacaktır.

4.2. Tüketim Kooperatifleri

Tüketim kooperatifleri, özellikle dar gelirli kişilerin ihtiyaçlarını gidermek, ekonomik fayda sağlamak, ortaklarına her türlü ihtiyaçlarını iyi kalitede ve uygun olarak dağıtmak için kurulmuş kooperatiflerdir. Tüketim kooperatiflerine ortak olabilmek için medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmak yeterlidir. Belirtilen amaçları yerine getirmek amacıyla söz konusu kooperatifler; üretim merkezlerinden, ilk ellerden ve diğer satıcılardan ucuza satın alacağı tüketim maddelerini peşin veya kredili olarak ortaklarına satabilir. Ayrıca, konusu ile ilgili işletmeler kurarak ortaklarının ihtiyaçları için üretim faaliyetlerinde bulunabilir, bu konuda kurulmuş teşebbüslere katılabilir.

4.3. Kalkınma Kooperatifleri

Kalkınma kooperatifleri, tarımsal kooperatiflerin bir çeşididir. Söz konusu kooperatiflerin amacı; ortakların her türlü bitkisel, hayvancılık, ormancılık konularındaki istihsalini geliştirmek ve ihtiyaçları ile ilgili temin, tedarik, işletme, pazarlama, değerlendirme faaliyetlerinde bulunmak, ayrıca ortakların ekonomik gücünü arttırmak için tabii kaynaklardan faydalanmak, el ve ev sanatları ile tarımsal sanayiinin gelişmesini sağlayıcı tedbirler almaktır.

5. Sonuç

657 sayılı Devlet Memurları Kanununda öngörülen ticaret yapma ve diğer kazanç getirici faaliyetlerde bulunma yasağı kapsamında devlet memurlarının; tacir veya esnaf sayılmalarını gerektirecek bir faaliyette bulunmaları, görevli oldukları kurumların iştiraklerinde kurumlarını temsilen alacakları görevler hariç olmak üzere ticaret ve sanayi müesseselerinde görev almaları, ticari mümessil veya ticari vekil veya kollektif şirketlerde ortak veya komandit şirkette komandite ortak olmaları yasaktır.

Buna mukabil, devlet memurları, anasözleşmede öngörülen gerekli şartları taşımak kaydıyla, kooperatiflere ortak olabilirler. Memurlar, anonim şirketlerde yönetim kurulu üyesi, limited şirketlerde de müdür olarak görev alamamakta iken, kanunu koyucu bazı kooperatif türleri bakımından bu yasağa istisna getirmiştir.

DMK'nın 28. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan özel düzenleme gereğince devlet memurları, ortağı oldukları yapı, kalkınma ve tüketim kooperatiflerinin yönetim ve denetim kurullarında görev alabilirler. Ancak, sayılan kooperatif türleri dışında kalan diğer kooperatiflerde, ortak olsalar dahi bu görevleri yürütemezler. Aksi takdirde, söz konusu yasağı ihlal eden devlet memurları, disiplin bakımından kademe ilerlemesinin durdurulması cezasıyla tecziye edilir.

GÖÇÜN BİREY VE TOPLUM SAĞLIĞI ÜZERİNE OLAN ETKİLERİ

Yeter DEMİR USLU*

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre;

“Sağlık sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil; bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir.”

Bu kavramın öneminin farkına varabilmek adına sağlığın kişisel özelliğinin yanında toplumsal açıdan da önemli olduğunu vurgulamak kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Kişinin sosyal açıdan tam bir iyilik halinde olması için rutin yaşamının düzenli ve sağlıklı olması şarttır. Çalışma ve yaşam güvenliği için gerekli ortamın oluşturulmadığı, işsizlik oranlarının yüksek olduğu ve gelir dağılımındaki dengesizliklerin yaşandığı ülkelerde kişilerin tam bir iyilik hali içerisinde olması imkansızdır. **‘Sağlık hakkı’**, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmesinde de ‘yaşam hakkı’ çerçevesinde kabul görmüş evrensel bir haktır (m. 25). Herkes, sağlıklı olmak hakkına sahip olmanın yanında sağlık hizmetinden yararlanma hakkına da sahiptir.

İnsanların sağlık hizmetlerinden yararlanmalarına engel olan sebepler arasında başlıca göç gelmektedir. **“Savaş, hastalık, ekonomik buhran, siyasi gerilim, toplum düzeninin bozulması gibi durumlarda, aile ya da toplum olarak bulundukları vatani veya bölgeyi terk ederek yeni bir ülkeye veya bölgeye taşınma durumuna göç denir”.** (Demir Uslu, 2018)

Göç; sadece ekonomik sorunlar değil, çevresel faktörler, savaşlar, sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanma olanakları, hizmete erişim kısıtı vb. nedenlerden dolayı insanlar göç etmeye mecbur kalmaktadır. Birleşmiş Milletler verilerine göre, 2017 yılında 255 milyon olan göçmen sayısının 63,75 milyonunun zorunlu nedenlerden dolayı göç etmiş, bu sayının 20,5 milyonu mülteciyi ve 10,5 milyonu vatansız kişiden oluşmaktadır. (UNHRC, 2015).

Son çeyrek yüzyılda dünyadaki demografik değişiklikler, çatışmalar, güvenlik açıkları, siyasi olaylar, insan hakları ihlalleri ve globalleşmenin beraberinde getirdiği nedenler, dünyadaki göç dinamiklerini de değiştirmiştir. Değişen göç dinamikleri aynı zamanda göçmen sayısını da hızlı bir şekilde artırmaktadır. Nitekim, Birleşmiş Milletler verilerine göre uluslararası göçmen sayısı

***Prof. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi**

2000 yılında 173 milyon, 2010 yılında 222 milyon, 2015 yılında 244 milyon ve 2017 ise yılında 255 milyona yükselmiştir (UN DESA, 2016)

Göç süreçlerinin dünya üzerindeki çoğu insanı; başta sosyal olmak üzere sağlık ve kültürel boyutlarda etkilenmesine rağmen **“göçmen”** kavramını anlatan genel geçer bir tanım bulunmamaktadır. UNESCO ‘ya göre göçmen kavramı **“geçici veya kalıcı olarak doğduğu ülke dışında yaşayan ve bu ülkede sosyal bağlantılar edinmiş kişi”** olarak ifade edilmektedir (UNESCO, 2015).

Göçmenlerin sahip olduğu farklı sosyal ve kültürel özellikleri onlara sağlık hizmeti sunumunda spesifik davranılmasını gerektirmektedir. Ait oldukları etnik sınıflar, kültürel değerleri, maruz kaldıkları ya da kendi istekleri doğrultusunda yapmış oldukları göçün süresi ve göç ettiği yerdeki sosyal statü farklılıklarının göçmen sağlığı üzerine doğrudan veya dolaylı olarak etkileri bulunmaktadır. Ancak, küresel boyutta sağlık hizmetlerinin sunumunda da kapitalizmin etkisini göstermesi sağlık hizmetlerinin giderek özelleşmesine ve kamunun hizmet sunumundaki ağırlığının azalmasına neden olmaktadır. Son yıllarda göçmen sayısında yaşanan artış, göçmenlerin sağlık ihtiyaçlarının karşılanması ve söz konusu sağlık hizmetlerinin hangi kaynaklarla finanse edileceği ve sunulacağı ayrı bir tartışma konusu oluşturmıştır (Pace & Paola, 2011; Norredam & Krasnik, 2011).

Dünya Sağlık Örgütü’ne göre göçmenlere zorunlu temel sağlık hizmetlerinden faydalanması ve bu hizmetlerine eşit erişimi fırsatı tanınması insan hakları açısından önemli bir konudur (WHO, 2008). Bununla birlikte, göçün kaynağı her ne olursa olsun **(temelli ya da mevsimlik vb.)** göçmenlerin mevcut sağlık durumları ve riskleri göç ettikleri toplumda da bireysel ve çevresel sağlığı etkilemektedir (IOM, 2009). Öyle ki, göçmenlerin göç sürecindeki geçiş yaptıkları ve nihai olarak ulaştıkları ülkelerde tüberküloz vb. bulaşıcı hastalıkları yerleştikleri ülkelerdeki toplumlara bulaştırma potansiyeli taşıması önleyici ve koruyucu sağlık hizmetlerine verilmesi gereken önemi ortaya koymaktadır. Ayrıca, adaptasyon problemleri, yasal düzenlemelerin eksikliği, sosyal, kültürel ekonomik engeller ve kendi inançlarına göre sağlık hizmeti arayışlarına ek olarak dil engeli/dil sorunu ve göçmenlerin sığındığı ülkelerin göçmenleri ekonomik yük olarak görmesi, göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişiminde en büyük engellerin başlıcalarıdır (Sophie, 2011).

Ülkeler göçmen sağlığını korumak için tüm kaynakları seferber edilse dahi, göçmen sayısının fazla olduğu ülkelerde mevcut kapasitenin aşılması nedeniyle enfeksiyon hastalıkları ve çeşitli sağlık sorunlarına, psikososyal sorunlar, kötü beslenme, cinsel istismar, **CYBE** bağlı hastalıklar **HIV/AIDS**, fertilité, morbidite ve mortalite göstergelerinde artış yaşanmaktadır.

Savaş ya da iç karışıklıklar nedeniyle meydana gelen mülteci hareketleri, çok sayıda insanın kalitesiz yaşam koşullarında hayatlarını devam ettirmek zorunda kalmalarına neden olmaktadır. Bu göçmenler genellikle ev koşullarının sağlanamadığı için geçici barınma yerlerinde yaşamlarını idame ettirmeye çalışmaktadır. Fakat bu yerler **(çadır, konteyner vb.)** hastalıklara ve dış etkenlere karşı yeterince korunaklı olmadığı için hastalıkların görülme sıklığı artmaktadır. Bununla birlikte çadır kent vb. toplu barınma alanlarında yaşanan sanitasyon çoğu yetersizliği, hijyen ve sağlık açısından kalitesiz yaşam koşullarının ortaya çıkmasına sebep olur.

Gerekli altyapının oluşturulamaması sebebiyle hijyene bağlı sağlık sorunlarında artış yaşanmaktadır. Bu kapsamda göçmen arasında en çok ortaya çıkan sağlık sorunları aşağıdaki gibidir:

- **Beslenme bozuklukları**
- **Çocuklarda büyüme ve gelişme gerilikleri**

- Anemi
- İshal, kızamık, sıtma, solunum yolu enfeksiyonları gibi bulaşıcı hastalıklar
- Fiziksel şiddet ve buna bağlı yaralanmalar
- Cinsel istismar
- Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar
- İstenmeyen gebelikler, riskli gebelikler
- Düşükler, doğum komplikasyonları
- Kronik hastalıklar
- Diş sağlığı sorunları
- Depresyon, kaygı bozuklukları, uyku bozuklukları ve post-travmatik stres bozukluğu başta olmak üzere ruhsal sorunlar.

Ülkemiz ev sahipliğinde göçmen sağlığının korunması ve geliştirilmesine yönelik çeşitli alanlarda özellikle sağlık hizmetleri sunulmaktadır. Son yıllarda sayıları kümülatif olarak artan Suriyeli göçmenler için sağlık hizmetlerine olan erişim imkanı sağlanmaktadır. Bunlara ek olarak, oluşturulan sınır merkezlerinde barınma, gıda, güvenlik, ibadet, tercümanlık ve diğer sosyal hizmetler de ülkemiz tarafından karşılanmaktadır.

Ülkemizde geçici koruma altına alınan yabancılara verilen sağlık hizmetleri, Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan 04.11.2015 tarihli ve 9648 sayılı Bakanlık Makam Onayı ile yürürlüğe konulan **“Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar”** çerçevesinde güncellenmiştir. Geçici koruma altına alınanlara aşağıdaki hizmetler verilmektedir:

- Ayaktan tanı ve tedavi hizmetleri
- Bağışıklama hizmetleri
- Bulaşıcı hastalık ve salgın ile mücadele hizmetleri
- Tüberküloz hizmetleri
- Çevre sağlığı hizmetleri
- Kadın ve üreme sağlığı hizmetleri
- Çocuk ve ergen sağlığı hizmetleri

Göçmenler için oluşturulan yerleşkelerde yaşayan başta çocuklar olmak üzere ve bireylerin sağlık durumları takip edilmemektedir. Özellikle çocuklar, çocuk izlem takvimine göre izlenmektedir. Ayrıca çocukluk yaş grubundaki başta Suriyeli göçmen ve mülteciler olmak üzere tümüne tedavi edici sağlık hizmetlerinin yanında koruyucu sağlık hizmetleri de aile sağlığı merkezleri ve toplum sağlığı merkezlerinde sunulmaktadır.

Çevresel faktörlere bağlı olarak gelişen yetersiz, kirli/sağlıksız su ve gıda, kalitesiz barınma, temizlik hizmetlerinin yetersizliğine ek olarak, koruyucu ve önleyici hizmetlere olan erişimi bazı göçmenlerin kayıt dışı olmaları ve yaşadıkları kültürel sorunlar sebebiyle kısıtlanmaktadır.

Göçün sağlık hizmetleri sunumunda ve toplum sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için

mevcut ve gelecekteki ihtiyaçların karşılanabilmesi için doğru, etkin, tüm paydaşlar tarafından benimsenen ve devamlılığı sağlanabilir göç politikasının oluşturulması gerekmektedir. Söz konusu politikanın strateji ve hedefleri ülke ekonomik, sağlık ve sosyal stratejileri ile örtüşen şekilde hazırlanması elzemdir.

Kaynakça

UNHCR, (2015). "Worldwide displacement hits all-time high as war and persecution increase". <http://www.unhcr.org/news/latest/2015/6/558193896/worldwide-displacement-hits-all-time-high-war-persecution-increase.html> (Erişim Tarihi: 10.05.2018).

United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN DESA), (2016). "International Migration Report 2015". New York: United Nations.

Unesco, (2015). "International Migration and Multicultural Policies", http://www.unesco.org/most/migration/glossary_migrants.htm (Erişim Tarihi: 08.06.2016).

Pace, P. (2011). "The right to health of migrants in Europe" in Bernd Rechel, Philipa Mladovsky, Walter Devillé, Barbara Rijks, Roumyana Petrova-Benedict, Martin McKee (eds.) Migration and Health in the European Union. Berkshire: McGrawHill Open University Press, 55-67.

Nørredam, M., & Krasnik, A. (2011). "Migrants' access to health services". Migration and health in the European Union, 71-2.

World Health Organization (WHO), (2008). "Bulletin of the World Health Organization". 86 (8): 584-585.

International Organization for Migration (IOM), (2009). "Developing a Public Health Workforce to Address Migrant Health Needs in Europe". <http://www.migrant-health-europe.org/> (Erişim Tarihi: 08.05.2018).

Durieux-Paillard, S. (2011). "Differences in language, religious beliefs and culture: the need for culturally responsive health services", in Bernd Rechel, Philipa Mladovsky, Walter Devillé, Barbara Rijks, Roumyana Petrova-Benedict, Martin McKee (eds.) Migration and Health in the European Union. Berkshire: McGrawHill Open University Press, 203-213.

Geçici Koruma Yönetmeliği <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf>. (Erişim tarihi: 10.07.2015)

İLETİŞİM SEKTÖRÜNDE DÜZENLEYİCİ - DENETLEYİCİ OTORİTELER

Hazal OĞUZ*

Giriş

Geleneksel idari yönetim ve metotların belirli sorunların çözümünde yeterli olmaması, ekonomik ve teknik alanlarda sıklıkla rastlanan durumlara müdahalenin uzmanlık gerektirmesi zaman içerisinde modern regülasyon politikalarının önemine işaret etmiştir (Sezgin, 2013, s.28). Hukuki açıdan zor, teknik bakımdan karmaşık ve siyasi anlamda hassas olan konularla ilgili olarak ülkemizde seksenli yıllardan itibaren bağımsız idari otoriteler ortaya çıkmaya başlamıştır. Sermaye Piyasası Kurulu, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ve bu makalede daha detaylı değinilecek olan Rekabet Kurumu (RK) ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) gibi kurumlar bu düzenleyici - denetleyici kuruluşlara örnektir.

Kamu Otoritelerinin İletişim Sektörü ve Sektördeki Reklamlara İlişkin Rolü

Özellikle elektrik ve iletişim gibi kar oranları yüksek ve büyük ölçekli sektörlerde devletin hem operatör hem regülatör olması bazı sıkıntılara yol açabileceğinden hükümetler bu sektörleri öncelikle özelleştirme yoluna gitmiştir. Piyasa serbestleştikten sonra o piyasadaki hizmet sunumundan etkilenecek olan tüketicilerin korunmasını sağlarken bir yandan da adil rekabet koşulları oluşmasını gözetecek düzenleyici – denetleyici kuruluşlar oluşturulmuştur. Bu bağlamda iletişim hizmetleri piyasasında, BTK ve RK gibi kamu otoritelerinin konuya ilişkin rolünü incelemekte fayda vardır.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu düzenleyici ve denetleyici bir kurum olup telekomünikasyon sektörünü denetleme amacıyla kurulmuş bağımsız bir kuruluştur. 2813 sayılı Telsiz Kanununda değişiklik yapan 27.1.2000 tarihli ve 4502 sayılı Kanunla kurulan Telekomünikasyon Kurumu'nun BTK'nın kökeni olduğunu söylemek gerekir. Nitekim, 10.11.2008 tarihli 5809 sayılı Elektronik

*Ticaret Uzmanı, Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü

hazal.oguz@ticaret.gov.tr

Haberleşme Kanunu ile yeni bir düzenlemeye tabi olan Telekomünikasyon Kurumu'nun ismi Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu olarak değişmiştir. Kanunda Kurum, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı ile ilişkilendirilmiş olup, söz konusu Bakanlığa **BTK**'nın faaliyet alanıyla ilgili birtakım görevler (Gözler & Kaplan, 2012, s.250) verilmiştir.

Hukuk devletinin gereği olarak **BTK** faaliyetlerinde birtakım ilkelere uymak zorundadır. Bu ilkeler düzenleyici ve denetleyici bir kurum olan **BTK**'nın kuruluş amacını, bir diğer deyişle piyasa gözetimi faaliyetini eksiksiz yerine getireceğinin garantörü olmalıdır.

5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu analiz edildiğinde Kurumun görev ve yetki alanının altıncı maddede belirlendiği görülmektedir.

Bunlar arasında;

- Elektronik haberleşme sektöründe; rekabeti tesis etmeye ve korumaya, rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı uygulamaların giderilmesine yönelik düzenlemeleri yapmak,
- Abone, kullanıcı, tüketici ve son kullanıcıların hakları ile kişisel bilgilerin işlenmesi ve gizliliğinin korunmasına ilişkin gerekli düzenlemeleri ve denetlemeleri yapmak,
- İşletmeciler ile tüketicileri ilgilendiren Kurul kararlarını gerekçe ve süreçleri ile kamuoyuna açık tutmak,
- Elektronik haberleşme sektörüne yönelik pazar analizleri yapmak, ilgili pazarı ve ilgili pazarda etkin piyasa gücüne sahip işletmeci veya işletmecileri belirlemek,
- Gerektiğinde işletmeciler arasında uzlaştırma prosedürünü işletmek, uzlaşma sağlanmadığı takdirde ilgili taraflar arasında aksi kararlaştırılincaya kadar geçerli olmak üzere gerekli tedbirleri almak,
- Yürütülecek elektronik haberleşme hizmetleri, şebeke ve/veya alt yapısı ile ilgili olarak yapılacak yetkilendirmelere ilişkin hüküm ve şartları belirlemek, uygulanmasını ve yetkilendirmeye uygunluğu denetlemek, bu hususta gereken iş ve işlemleri yürütmek ve mevzuatın öngördüğü tedbirleri almak,
- Elektronik haberleşme sektöründeki gelişmeleri takip etmek, sektörün gelişimini teşvik etmek amacıyla gerekli araştırmaları yapmak veya yaptırmak ve bu konularda ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği halinde çalışmak ¹

gibi hem tüketici ve son kullanıcının haklarının korunmasına yönelik hem de sektörde faaliyet gösteren firmaların adil koşullar altında rekabet etmesini sağlayacak tedbirler alan maddeler bulunmaktadır.

Rekabet Kurumu (RK)

Anayasanın 167'nci maddesi devlete açıkça piyasalarda oluşacak fiili yahut anlaşma sonucu doğacak tekelleşmeyi ve kartelleşmeyi önleme (https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf) görevi vermiştir. Bu bağlamda, 1994 yılında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun kabul edilmiş ve 1997'de bu Kanunu uygulamakla yükümlü otorite ve bir diğer düzenleyici – denetleyici kuruluş olan Rekabet Kurumu kurulmuştur. Elektrik, doğalgaz, akaryakıt, motorlu taşıt, iletişim hizmetleri, ilaç, hızlı tüketim malları ve sinema hizmetleri gibi çok farklı piyasalarda

1) RG. 05.11.2008, S. 27050.

rekabetin korunması amacı doğrultusunda faaliyet gösteren Rekabet Kurumu'nun da BTK gibi doğrudan iletişim reklamları ile ilgili müeyyide uygulama veya denetim yapma yetkisi olmasa da telekomünikasyon sektörü ile yakın ilişkisi bulunduğunu söylemek gerekir. 4502 sayılı Kanun uyarınca Ulaştırma Bakanlığında olan lisans koşullarını belirleme yetkisi son kanun değişikliği ile Telekomünikasyon Kurumuna devredilmiştir. Ne var ki, koşulları belirleme yetkisi hangi kurumda olursa olsun, imtiyaz sözleşmeleri için, 4054 sayılı Kanun'un Birleşme veya Devralma başlıklı 7'nci maddesinin 2'nci fıkrası ve 27'nci maddesinin (f) bendine dayalı olarak Rekabet Kurulu tarafından çıkarılan 1998/5 no'lu **“Özelleştirme İdaresi Başkanlığı veya Diğer Kamu Kurum veya Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Devirlerin Hukuki Geçerlilik Kazanabilmesi İçin Rekabet Kurumuna Yapılacak Ön Bildirimlerde ve İzin Başvurularında Takip Edilecek Usul ve Esasları Belirten Tebliğ”** kapsamında inceleme yapılmaktadır (İçöz, 2003, s.66).

Halen Ulaştırma Bakanlığı tarafından verilen imtiyazlara ilişkin olarak ön bildirim ve izin mekanizması çerçevesinde ilgili kurumlar arasında bir ilişki olduğunu söylemek gerekir.

Rekabet Kanunu'nun temel amacı; kartellerin ve teşebbüsler arası anlaşma, uyumlu eylem veya teşebbüs birliği karar ve eylemleri yoluyla ortaya çıkacak diğer rekabet kısıtlamalarının yasaklanması, herhangi bir piyasada hakim durumda olan bir teşebbüsün bu hakimiyetini kötüye kullanmasının engellenmesi ve bazı birleşme ve devralma işlemlerinin denetlenerek yeni tekeller yaratılmasının önüne geçilmesidir. Kurul'un inceleme sürecinde özellikle devralmanın ilgili piyasada hakim durum yaratıp yaratmadığı veya hakim durumunu daha da güçlendirip güçlendirmede sorularına cevap aranır ve konuya ilişkin Kurul kararı ilgili taraflara bildirilir. Sabit pazarda Türk Telekom, mobil pazarda da Turkcell'in hakim konumları ve bu durumun zaman içinde alınan kararlarla değişip değişmediği, değişti ise hangi yöne evrildiği bu anlamda önemlidir.

Rekabet Kurumunun görev alanı özelleştirme faaliyetlerini de kapsarken, Kurumun rekabet ile ilgili sorunlara yaklaşımı özelleştirmeler için görüş bildirme, birleşme ve devralmalara izin verilmesi gibi durumlar dışında bir ihlalin ortaya çıkışından sonra müdahale etmek şeklinde olmaktadır. Kurum gelen şikayetler doğrultusunda veya resen rekabetin bozulup bozulmadığını değerlendirmektedir. Bununla ilgili olarak, ön araştırma ve soruşturma süreleri Kanunla belirlenmiş ve en iyi koşullarda bir soruşturmanın sonuçlandırılması bir buçuk yıla yakın bir süreyi kapsayabilmektedir. Bu açıdan, özellikle iletişim sektörü gibi süratle gelişen ve devamlı değişen bir alanda RK'nın müdahalesinin gereğinden yavaş kalması riski vardır. Bu riski azaltmak için geçici tedbir yöntemleri kullanılabilir.

RK'nın iletişim sektörüne ilişkin rolünü irdelerken değinilmesi gereken bir diğer husus serbestleşmedir. Ospina (2002, s.6) serbestleşmeyi iletişim hizmetleri sağlayıcılarının farklı alt pazarlara girişinin/erişiminin artırılması, rekabetçi yapının oluşturulması ve sektörün düzenleyici yapısının değişmesi olarak tanımlamıştır. Serbestleşme olarak da adlandırılan ve özelleştirme ile düzenlemeyi de kapsayan reform hareketinin bir parçası olan süreç 1990lı yılların sonu ve 2000li yılların başı itibarıyla Türkiye'de de son aşamasına gelmiş bulunmaktadır. 1994'te, devlet varlıklarının özelleştirmesine doğru genel eğilimin bir parçası olarak telekomünikasyon hizmetleri posta ve telgraftan ayrılarak bir kamu iktisadi teşekkülü ve anonim şirket olan Türk Telekom A.Ş. (TTAŞ) kurulmuştur.² Aynı kanun katma değerli hizmetleri de serbestleştirmiş ve Ulaştırma Bakanlığının tekellere yol açmaması koşuluyla özel işletmelere lisans vermesine de imkan tanımıştır (Atiyas, 2007, s.126). TTAŞ'nin tekel haklarının sona ermesi ve TK'nın kurulması; rekabete, yeni hizmetlerin getirilmesine, daha fazla yatırım ve büyümeye yardımcı olacak bir ortam oluşturma fırsatı yaratan gelişmeler olarak görülmektedir. Dolayısıyla RK'nın telekomünikasyon sektörüne ilişkin rolü daha da ön plana çıkmıştır.

2) RG. 10.06.1994, S. 27050.

Diğer yandan, rekabete açılan birçok pazarda belirli bir süre hakim konumunu koruyacak olan yerleşik operatör Türk Telekom'un yerel şebekedeki hakimiyetini kötüye kullanmasına ilişkin eylemlerinin titizlikle takip edilmesi (Arıöz, 2005, s.73) gereği doğmuştur.³ Dolayısıyla yerleşik operatörün yerel şebekedeki hakim konumunu kötüye kullanmasına ilişkin eylemlerinin dikkatli bir şekilde takip edilmesi gerekmektedir. Türk Telekom'un, hem yerel şebekede belirli bir dönem koruyacağı hakim konumunun devamını sağlamayı amaçlaması, hem de uzak mesafe telefon hizmetleri pazarı gibi diğer pazarlarda payının azalmasını engellemeye çalışması doğaldır. Bu nedenle, Türk Telekom'un, tam serbestleşme sonrası özellikle uzak mesafe telefon hizmetleri pazarına girecek operatörler ile yerel şebekeye alternatif şebekeler üzerinden rekabet etmeye çalışan operatörlerin yerel şebekeye erişimlerinin sağlanması konusunda birtakım engeller çıkartması muhtemeldir.

Sonuç

İletişim sektörü gibi çok fazla paydaşın olduğu bir alanda düzenleyici – denetleyici otoritelerin gerekliliği kaçınılmazdır. Her ne kadar piyasada az sayıda aktör mevcut olsa da, bu firmalar güçlü ve pazarda büyük yer kaplayan işletmelerdir. Bu noktada, ülkemizde Rekabet Kurumu (RK) ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) gibi bağımsız idari otoriteler, tüketicilerin ve diğer işletmelerin aleyhine faaliyette bulunulmasının engellenmesi konusunda aktif rol oynayıp, sektörü düzenleme bağlamında önemli adımlar atmaktadır.

Kaynakça

Arıöz, A. (2005). Telekomünikasyon Sektöründe Serbestleşme Süreci. Uzmanlık Tezi. Rekabet Kurumu, Ankara.

Atıyas, İ. (2007). Türk Telekomünikasyon Sektöründe Rekabet ve Düzenleme. TEPAV (Ed.), Türkiye'de Rekabetçilik ve Düzenleme içinde (s.126-127). Ankara: TEPAV Yayınları.

Gözler, K., & Kaplan, G. (2012) İdare Hukuku Dersleri, 12. B. Bursa: Ekin Yayınları.

İçöz, Ö. (2003). Telekomünikasyon Sektöründe Regülasyon ve Rekabet. Uzmanlık Tezi. Rekabet Kurumu, Ankara.

Ospina, S. (2002). Telecommunications For All: Does Liberalization Help. LSE Development Studies Institute, 02-29.

Sezgin, S. (2013). Tüketici Haklarının Korunması Açısından Ülkemizdeki Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Yaklaşımları: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Uygulamalarının İncelenmesi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Bilişim Uzmanlığı Tezi. BTK, Ankara.

3) Serbestleşmeye dair üzerinde durulması gereken; rekabete açılan birçok pazarda belirli bir süre hakim konumunu koruyacak olan yerleşik operatör Türk Telekom'un bu hakimiyetini kötüye kullanmasının engellenmesidir. Türk Telekom'un, sektörün tam serbestleşmesinin devamında, uzak mesafe telefon hizmetleri ve veri iletim hizmetleri pazarlarında hakim durumunun sarsılması muhtemel bir durumdur. Bununla birlikte yerleşik operatörün, yerel telefon hizmetleri pazarında hakim durumunu uzun bir süre koruyacağı öngörülmektedir.

KADIN VE GÖÇ

Afra F. YAVRU*
Ebrar AYDOĞAN**
Sıdıka BULUŞ***

Giriş

Daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak veya çevresel ve doğal afetlerden kaçmak gibi olayların yanı sıra insanların insanlardan kaçmak için yer değiştirmeleri insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Tarihin başlangıcından bu yana farklı şekillerde ortaya çıkmış olan bir yaşam olayıdır. Göçün topluluk ve toplumlarda görülüş şekilleri ve algılanış biçimleri farklılık gösterse de, tarihsel süreç içerisinde ve günümüzde hemen hemen tüm toplumların en önemli sosyal sorunlarından biridir. *“Tarihsel olarak göçler, genellikle kıtlık, iç savaşlar, dinsel ve diğer şiddet olayları, soy kırım ve siyasi sürgün gibi nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmakta ve insanlık için çok acılı süreçleri içermektedir (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 260).*

Göç çok boyutlu, karmaşık ve heterojen bir olgudur. Kavram en geniş anlamıyla **“insan hareketliliği”** şeklinde tanımlanır; ancak sadece fiziki bir yer değiştirmeyi değil sosyo-ekonomik ve kültürel bir yapıdan diğerine geçmeyi de ifade eder. Marshall'(1999: 685)a göre göç **“(az veya çok) bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içerir. Göç Waugh'a (1990:301) göre “göç, devinim ve insanın yerleşme yerinde, bazı dönemlerde, kalıcı değişimdir. Göçler itici ve çekici faktörlerin etkileri ile ortaya çıkmaktadır. İtici faktörler, insanları mevcut yerleşmelerinden hoşnutsuz eden baskılar nedeniyle uzaklaştırırken, çekici faktörler insanların yeni bir yerleşmesine etki eder”.** Göç, kısaca, insanların yasadıkları yerleri herhangi bir amaçla uzun veya kısa süreli olarak değiştirmesi olayıdır (Waugh, 1990: 301).

Günümüze baktığımızda yaklaşık 232 milyon insan yaşadıkları göç deneyimi sonrasında kendi ülkesi dışında yaşamaktadır (IOM, World Migration Report-Facts And Figures, 2015).

Göç, literatürde ise uzun süre genellikle erkek tarafından alınan karar ile başlayan ve evlilik veya aile birleşimi gibi nedenlerle kadın ve çocukları da etkileyen bir süreç olarak ele alınmıştır (Gülçür ve İlkaracan, 2002).

*Karabük Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

**Karabük Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

***Karabük Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

Bu yüzyıl ekonomik, teknolojik, siyasi ve toplumsal açıdan çok hızlı değişimlere sahne olmaktadır. Gelişmeler ışığında ortaya çıkan bu değişimler birey, aile ve toplum açısından evrensel boyutta çeşitli sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir. Ortaya çıkan bu sosyal değişimlerin kontrol altına alınması, çözüm süreçlerinin geliştirilmesi ve uygulanması ise toplumların refah düzeylerinin korunmasını ve yükseltilmesini sağlayarak sağlıklı gelişmelere dönüşebilir. Sanayileşmenin tabii sonucu olarak ortaya çıkan şehirleşme ve köyden şehre göç olayı, ailenin geleneksel yapısını büyük ölçüde etkilemiştir. Artık, geleneksel kır ailesinin yerini çekirdek aileye almıştır. Köyden şehre göç olgusu şehir hayatına uyum sağlama çabalarının yanı sıra ekonomik ve sosyal pek çok etkenle birlikte ailelerin dayanımsa mekanizmalarını yeni bastan uyarmakta, örf-adet ve gelenekler gibi tarihi formların çağdaş şartlar içinde yeni kalıplarını üretmektedir (Yılmaz, 2008:10).

Göç Süreci ve Analizi

Göç olgusu çeşitli nüfus hareketleri biçiminde gerçekleşmekte ve insan topluluklarının en önemli özelliklerinden biri olarak kendini göstermektedir. Göçler eskiden olduğu gibi günümüzde de toplumların sosyo-kültürel ve ekonomik yapılarını etkilemeye devam etmektedir. Göç olgusu farklı ölçütlere göre değerlendirilerek sınıflandırılmaktadır. Göçler, mesafeye, olayın gerçekleştiği yerlere ve sürekliliğine göre ele alınabileceği gibi, göç olayına yol açan nedenlere göre de ayırt edilebilirler (Yılmaz, 2008:2).

Kişinin arzusu dikkate alındığında göç, gönüllü veya zorunlu şeklinde ele alınarak incelenebilir. Göç edilen yerde kalınan süreye göre ise geçici veya daimi; göçün yasalara uygunluğuna göre düzenli veya düzensiz; göç edilen yerin bir ülke sınırları içinde olma durumuna göre ise iç veya dış göç olarak ayrılabilir (Şeker ve Uçan, 2016:202).

Göç sürecini açıklamayı amaçlayan farklı çalışma alanlarında geliştirilmiş birçok kuramsal yaklaşım bulunmaktadır. Uluslararası göç kuramları, göçün nedenlerini, nasıl gerçekleştiğini ve süreci açıklamayı amaçlar. Ekonomi odaklı yaklaşımlar, göç veren ülkelerin taşıdığı riske, piyasa durumuna, ücretlendirilen emeğin haklarına veya göç alan ülkelerin işgücü talebine odaklanarak süreci ele alır. Sosyal psikoloji ve kültürlerarası psikoloji alanlarında ise göç kavramı, bir süreç olarak kimlik, kültürleşme, gruplar arası ilişkiler, temas ve önyargı gibi kavramlarla ilişkili olarak incelenmektedir. Toplumlar arasındaki tarihî, askerî, coğrafi, kültürel ve siyasî etkileşimden yola çıkarak göçün sosyal boyutunu öne çıkaran yaklaşımlar da bulunmaktadır. Feminist yaklaşım ise göç sürecinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini besleyen yapısını ön plana çıkarmaktadır (Massey vd, 2005). Bu çalışma göç alanına toplumsal cinsiyet perspektifinden yaklaşmaktadır

Göç sürecini neden ve sonuçları ile anlaşılır kılmayı amaçlayan bütün kuramsal yaklaşımlar bir noktada uzlaşırlar. Göç edenler **-sebebi ne olursa olsun-** bu süreçten farklı derecelerde etkilenir. Göç ettikleri yerde dil, sosyal ve kültürel çevreye ve yeni statüye uyum sağlama, sosyal destek ağının ve kişilerarası ilişkileri yeniden düzenleme gibi farklı sorunlarla başa çıkmaya çalışırlar. Ülke vatandaşlarına tanınan siyasî, sosyal ve hukukî hakların birçoğundan yararlanamazlar. Özellikle kayıt dışı göçmenler hiçbir yasal hakka sahip değildir ve sıklıkla psikolojik (örneğin taciz), fizikî (kötü çalışma koşulları) ve ekonomik istismara uğrarlar. Oysa göç kararı alan bireylerin, göç etmeden önce yaşadıkları yerin sunduğu imkânlarla çözemedikleri sorunları vardır (Cohen ve Sirkeci, 2011:110) ve göç süreci onları yeni sorun alanlarında yeni becerilerle donanarak mücadele etmeleri gereken bir duruma getirir.

Göç etmeden önce yaşanan yerde üstlenilen roller, göç edilen yere aynı şekilde taşınabileceği gibi üzerine yeni rol ve sorumluluklar da yüklenebilir. Örneğin, erkeklerin iş bulma imkânlarının kısıtlı olduğu durumlarda daha önce çalışmayan kadınlar ve çocuklar çalışmak zorunda kalabilir. Kadın ve erkek toplumsal cinsiyet rolleri göç sürecinde yeniden inşa edilir (Şeker ve Uçan, 2016:202-203).

Bunların yanı sıra göç süreci, göç edenler için köklü değişikliklere neden olmaktadır. Göç eden kişilerin sosyal ve fiziki çevrelerinin değişmesi, bu yeniliklere uyum sorununu da beraberinde getirmektedir. *“Zamanda ve mekânda toplulaştırma, yarattığı filtrasyon tesiriyle kişileri yasayacağı topluluğa yeniden uyuma zorlayan ya da zorlamayan yer değiştirmeleri ayırıştırma olanağı yaratmaktadır. Böylece göç, kişileri yeni bir topluluğa götüren dolayısıyla yeniden uyum sağlama sorunlarıyla karşı karşıya bırakan bir yer değiştirme olmaktadır.”* (Tekeli, 1998: 9–10).

Kadın ve Göç

Yirminci yüzyıl, kadın göçünün artması anlamında bir **“dönüm noktası”** teşkil etmektedir. Göç hareketleri son yıllarda artmakta, çeşitlenmekte ve kadınlaşmaktadır. Günümüzde kadınlar tüm göçmenlerin yaklaşık olarak yarısını oluşturmaktadırlar. Kadınların toplumdaki ikincil konumlarından doğan cinsiyet farklılıkları bir filtre işlevi görerek yapısal güçleri cinsiyetlendirmekte ve kadınlarla erkeklerin deneyimlerini farklılaştırmaktadır. Kadınlaşan göç akımlarını oluşturan önemli bir etken genişleyen sosyal ağlardır. Ekonomik nedenler göç kararlarını etkileyebilmekte, göç sürecinin gerçekleşmesinde aile ve hane ile ilgili geçim stratejileri ön plana çıkabilmektedir (Ünlütürk Ulutaş ve Kalfa, 2009:14).

Göç sürecinde kadının, erkekte ayrı ve kendine özgü durumuyla ele alınıp incelenmesi gerektiği fikri ilk olarak uluslararası kadın konulu konferanslarda Birleşmiş Milletler Kadınlar Üzerine Dünya Konferansı (1975, Meksika), Kadınların On Yılı Üzerine Dünya Konferansı (Kopenhag, 1980) dile getirilmiştir (Şeker ve Uçan, 2016:205).

Kadınların göç sürecinde görünür hale gelmesi ve toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak erkeklerden farklı deneyimleri olabileceği düşüncesini tetikleyen 1970'lerden sonra artan yoksulluk, gelir dağılımındaki adaletsizlik, az gelişmiş ülkelerde yaşanan çatışmalar gibi küresel ölçekte uygulanan neoliberal politikalar sonucunda ortaya çıkan göç eden kadın sayısındaki artıştır. 1960'ların ortasından itibaren ekonomik nedenlerle gelişmiş ülkelere göç eden kadın sayısı hızla artmış, 2000'li yıllara gelindiğinde Avrupa ve Kuzey Amerika'ya göç eden nüfusun yaklaşık yarısı kadınlardan oluşur hale gelmiştir (Sam, 2006: 408; IOM, *World Migration Report-Facts And Figures*, 2015: 65).

Günümüzde ise, dünyadaki her iki göçmenden neredeyse biri kadındır. Yine Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2017 verilerine göre, göç eden 2 684 820 kişinin 1 368 278'unun kadın olduğu görülmektedir.

Kadın ve erkek arasındaki eşit olmayan ilişkiler göçün ve ilişkili olduğu sürecin de temelinde yatmaktadır. Nitekim Morokvasic'in 1970'lerde yaptığı ilksel nitelikteki araştırması göçün kadınların sadece ekonomik güçlülere karşı gösterdiği zorunlu bir yanıt olmadığını aynı zamanda toplumsal cinsiyetleri temelinde baskıcı ataeril sosyal ilişkilerden bir kaçış olduğunu da vurgulamaktadır (Morokvasic, 1983:25).

Göçün kadınlar için anlamı kimi zaman boşanmanın imkansızlığı, ev içi şiddet ya da baskıcı ataeril ilişkilerden kaçış olurken kimi zaman ekonomik kaynaklara ve mülkiyete sınırlı erişimin ya da çocuk bakımı sorumluluğunun bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Morokvasic, 1991;1983; Zlotnik 2003; Kofman vd., 2000; Ehrenreich ve Hochschild, 2002; Lutz, 2010).

Kadınlar İçin Göçün Nedenleri

Birçok erkek iş fırsatları, görev yeri değişikliği ve eğitim durumu için göç ederken, kadınlar ise ailevi nedenler, çalışma, son yıllarda yaşanan savaş ve karşılaştıkları istismar nedeniyle göç

etmektedir. Göç eylemi ile kadınlar benimsedikleri ailevi ve toplumsal değerlerden ayrılarak gittikleri yerlerde alışkın olmadıkları kültürlere geçiş yapmaktadır (*Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009:19*).

Kadınların göç etme nedenlerinin başında ekonomik nedenler ve yoksulluk gibi ilk sıralarda yer almasına rağmen, bazı ekonomik olmayan faktörler de kadının göç etmesine neden olabilmektedir. Kadınların karşı karşıya kaldığı sosyal kısıtlamalar ya da eksiklikler de göç sürecinde cinsiyet kalıplarını etkiler. Evlilikteki fikir ayrılıkları, fiziksel şiddet, mutsuz ve bozulmuş evlilikler ve boşanmanın zorluğu gibi bazı ekonomi dışı faktörler kadınların göç etme kararını sıklıkla etkiler (*Arabacı, Hasgöl ve Serpen, 2016:134*).

Türkiye Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan **TGYONA** göre ailevi sorunlar kadın ve erkek nüfus arasındaki en önemli göç nedeni iken (*kadınların %25,9 ve erkeklerin %16,2*), kadınlarda bireysel (*%18,9*), erkeklerde ise ekonomik nedenler (*%13,7*) en önemli ikinci göç nedenini oluşturmaktadır. Cinsiyete göre bakıldığında, kadınların % 68,2'sinin, erkeklerin ise % 59,7'sinin doğumlarından beri en az bir kez göç ettiği görülmektedir. Göç etmiş kadınların oranının erkeklerden daha yüksek olmasının nedeni temel olarak evliliğe bağlı yer değiştirme hareketinin ülkemizde yaygın olmasıyla açıklanabileceği düşünülmektedir (*Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2006:55-67*).

Kadınlara karşı şiddet kadınların göç kararı vermesinde önemli bir neden olarak belirmektedir. Savaş ve çatışma durumlarında kadınlara karşı cinsel şiddetin kullanımı yaygın bir şekilde kullanılagelmıştır. Kadınların cinsel şiddetin tüm çeşitlerini savaş ve silahlı çatışmalar sırasında yaşamaları dünya çapında rastlanan ve adeta kanıksanan bir durum olarak ortaya çıkmaktadır (*Buz, 2007:40*).

Cinsel şiddete ek olarak dünyanın her tarafında kadınlar çeşitli zulüm türleri, insan hakları ihlalleri ve toplumsal cinsiyete özgü kısıtlayıcı diğer geleneklerle karşı karşıyadır (*Anker, 2002:5*).

Gerçekten de kadınlar açısından fiziksel ve diğer zulüm türleri, insan hakları ihlalleri uluslar ötesi, küresel bir görünüm almıştır. Bunlara ek olarak kadınların toplumsal cinsiyetlerinden kaynaklanan çeşitli sınırlamalar ve ayrımcılıklarla karşılaşması durumu da küresel bir görünüme sahiptir. Kadınlar, istihdamda toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık, eşit olmayan ücret, yetersiz sağlık bakımı ve genel sağlık hizmetleri, yetersiz eğitim, sınırlık kaynak, çocuk bakımı ve ev işleri sorumluluğuyla karşı karşıyadır (*Anker, 2002:6*).

Bu nedenlerin tümü kadınlar için göç etmenin dayanaklarını oluşturmaktadır.

Ailedeki konumu ya da yaşı nedeniyle kadınların özellikle yakındıkları ayrımcılıktan kaçma isteği de göçte etkilidir. Kadınlar için **“algılanan fırsatlar”** ve **“gerçek fırsatlar”** arasındaki bağlantı göçü etkilemektedir. Kadınlar, göçü, yaşadıkları yerlerdeki baskıcı yapılardan kaçma ve direnme fırsatı olarak görebilir (*Kofman vd. 2000: 143*).

Kadınlara özgü göç nedenlerinin büyük ölçüde ataerkil bir toplumda yaşama ve kadınlardan beklenen toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği kısıtlamalardan kaynaklandığı görülmektedir. Ancak buna ek olarak ekonomiyle bağlantılı faktörleri de dikkate almak gerekmektedir. Dolayısıyla kadın göçünün ekonomi dışı ve ekonomik pek çok nedeni bulunduğunun farkında olmak çok önem taşımaktadır. (*Buz, 2007:40*).

Kadınların Göç Öncesi ve Göç Sonrası Yaşamları

Göçün öncesinde ve sonrasında göç edenlerin önemli sorunlarla karşılaştığı görülmektedir. Bu olumsuz etkileri en aza indirmek için göçün kontrol altına alınması gerekmektedir. İnsanların

göç etmelerine sebep olan sorunların tespit edilip çözümleri konusunda çalışmalar yapılmalıdır. Kadınlar sosyal dışlanma ile karşılaşmakta, uyum sorunları, aile içi rollerin değişimi, sosyoekonomik sorunlar, sağlık sorunları, aile içi şiddet sorunları, yoğun strese bağlı psikolojik rahatsızlıklar ortaya çıkmaktadır (*Arabacı, Hasgöl ve Serpen, 2016 :141*).

Göç eden kişiler yeni yerleşim yerlerinde iş bulamama nedeniyle ekonomik sorunlar yaşayabilmektedirler. Kültürel farklılıklar ve dil farklılıkları nedeniyle oluşan iletişim ve etkileşim sorunları, uyum sorununu tetiklemekte, bu durum da bireyi ruhsal sorunlara itmektedir. Birey depresyon, anksiyete vb. hastalıklar yaşayabilmektedir. Tüm bu sorunlarla birlikte ortaya çıkan stres bozuklukları aile içi şiddete neden olabilmektedir. Göç sonrası ortaya çıkan bu hastalık bireyin sosyal işlevselliğini ortadan kaldırmaktadır. Göç eden kişiler göç ettikleri yerde kaynaklara ulaşma ve uyum sağlama sorunu yaşamaktadırlar. Bu sorunlar bireyin sosyal haklarından mahrum kalmasına neden olmaktadır (*Arabacı, Hasgöl ve Serpen, 2016: 137*).

Göç süreciyle birlikte çocuk yaşta evlilikler ve kadınlarda intihara yönelim artmaktadır. Bunun yanı sıra barınma olanaklarının çok sınırlı olması nedeniyle dar ortamlarda çok kişinin bir arada yaşamını sürdürmeye çalıştığı durumlar ortaya çıkmaktadır. Aile içi cinsel istismarın artmasının bu durumla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca göç mağduru kadınların dil problemi ve kültürel özellikleri nedeniyle doktora ne zaman gideceklerini bilmedikleri ve tedavide geleneksel yöntemlere başvurdıkları anlaşılmıştır (*Çelik, 2006: 177-195*).

Ailesi ile göç eden kadının sorumluluklarına geleneksel kültürün yaşatılması, yeni kültüre uyum sağlanması ve aile bağlarının, akrabalık ilişkilerinin korunması gibi ek görevler de eklenir. Ailenin yaşadığı ekonomik sıkıntılar kadınları düşük ücretli, güvencesiz ve vasıfsız işlere doğru yönlendirir. Göç ettikleri ülkenin ekonomik yaşamına katkı sağladıkları halde ülke yasalarınca korunmaz, aile içinde de nadiren ataeril iktidarın baskısından kurtulurlar. Kadınlar uluslararası göç sürecinde cinsel sömürü ve istismara daha açık bir hale gelirler. Günümüzde artan insan ticaretinin mağdurları kadınlardır; sadece zorunlu olarak çalıştırılmazlar aynı zamanda eğlence ve seks sektörünün kölesi haline getirilerek kullanılırlar (*Şeker ve Uçan, 2016: 2010*).

Sonuç

Kadınlar, göç sürecinde çoğunlukla fikrine başvurulmayan ancak göçle birlikte uyumları beklenen pasif nesneler değil, göçle birlikte aile sisteminin yeni yaşama uyum göstermesinde anahtar rolü oynayan öznelerdir. Bu ağır sorumluluk, geleneksel ataeril düşüncelerle beslenmekte ve zaten kentte giderek azalan istihdam ve diğer olanaklar, kadınların daha geri planda kalmalarının önünü açmaktadır. Kırdaki geleneksel sosyal kontrol mekanizmaları kentte yoktur ancak kent yaşamı da güçlüklerle doludur ve yaşam bu haliyle kadınlar için fazlasıyla zordur (*Buz, 2009: 47*).

Günümüzde göçmen kadınların nüfus oranı giderek artmaktadır. Göç edilen toplumsal çevredeki farklı yaşam biçimi, yeni bir kültüre uyum problemleri, dil engeli, sosyal desteğin azlığı, maddi sorunlar, uyum güçlükleri ve zor çalışma şartları onların psikososyal problemlerini öne çıkarmaktadır. Göçmen grupların yeni topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırmak için dil kursları düzenlenmeli, sosyoekonomik düzeylerini güçlendirmek için iş imkânları sağlanmalı, sağlık hizmetlerinden yararlanmaları kolaylaştırılmalı, sağlık ve hastalıkta etkili olan kültürel faktörleri değerlendirilmelidir. Sosyal ve psikolojik açıdan desteklenen kadınların var olan sorunlarla daha etkin baş edebileceği, yeni sorun alanlarının ortaya çıkmasının engelleneceği ve dolayısıyla içinde yaşadıkları topluma psikososyal olarak daha fazla uyum göstereceği düşünülmektedir (*Tuzcu ve Ilgaz, 2015: 56-67*).

Küreselleşme, yoksulluk, savaş, işsizlik gibi etkenlerle birlikte artan göç, kadın ve erkek tarafından farklı biçimde yaşanır. Göç sürecinde kadının kendine özgü ihtiyaç ve mağduriyetlerini

görmezden gelmeyen yeni araştırmalar yapılmalıdır. Göç deneyimi, kadının zihinsel temsillerinde toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarına ilişkin değişime neden olmaktadır. Kadınların, iyi bir eş ve anne olma çabasının yanı sıra çalışma hayatında var olma mücadelesine karşı sosyal destek imkânlarını yitirmiş olması hayat şartlarını ağırlaştırmaktadır.

Ayrıca göç edilen ülkeye uyum sağlamak konusunda kadınlar daha hızlı ve başarılı olmak zorunda bırakılmaktadır. Göç sürecinde ve sonrasında kadınlar toplumda var olan istihdam, sosyal güvenlik, eğitim ve sağlık gibi çeşitli hizmetlere ulaşmada sınırlılıklar yaşamaktadır.

Göç eden kadının süreçte yaşadığı olaylar sonrasında post travmatik etkilerin ortaya çıkması, kadının yeni gelinen yere alışma sürecinde beslenme alışkanlıklarının değişmesi, çevresel etmenler, psikolojik ve sosyal destek sistemlerinin zayıflaması kadın göçmenlerin beden ve ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir.

Kadınların dezavantajlı oldukları ve kendilerini zaman zaman ifade edemedikleri göç sürecinden fizikî, psikolojik ve sosyo-kültürel olarak olumsuz etkilendikleri ifade edilebilir. Kadının kendini gerçekleştirmesi, mutlu, doyumlu ve kendisi ile barışık olması için göç sürecinde karar mekanizmalarına katılmasının hem kendisi hem de öz kültürünü aktardığı çocukları ve ailesini olumlu şekilde etkileyeceği düşünülmektedir (Şeker ve Uçan, 2016: 211).

Kaynakça

Anker, E. D. (2002). Refugee Law, Gender, and the Human Rights Paradigm. Harvard Human Rights Journal (15) <http://www.law.harvard.edu/studorgs/hrj/> Erişim tarihi: 12.02.2019

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (2009). Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu. Erişim: http://www.kentges.gov.tr/_dosyalar/sura_raporlari/kitap7.pdf. Erişim tarihi: 12.02.2019

Buz, S. (2007). Göçte kadınlar: feminist yaklaşım çerçevesinde bir çalışma. Toplum ve Sosyal Hizmet. 18;(2), 37-50.

Buz, S. (2009). Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların Görünürlüğü. Aile ve Toplum, 40 – 50.

Cohen, J. H. ve Sirkeci, İ. (2011). Cultures of Migration: The Global Nature of Contemporary Mobility. Austin.

Çelik, A. (2006). Batman İli alan araştırması değerlendirmesi: Ülke için yerinden edilmenin sosyo-ekonomik sonuçları ve geri dönüş önündeki engeller Zorunlu göç ile yüzleşmek: Türkiye’de yerinden edilme sonrası vatandaşlığın inşası. İstanbul: TESEV yayınları.

Douglas S. Massey, S.D., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A. ve Pellegrino, A. (2005). Worlds in Motion: Understanding International Migration at The End of The Millennium. Clarendon Press, Oxford.

Ehrenreich, B. ve Hochschild, A. R. (2002). Global Woman: Nannies, Maids and Sex Workers in the New Economy. London: Granta Books

Gülçür, L. ve İlkaracan, P. (2002). The “Natasha” Experience: Migrant Sex Workers from The Former Soviet Union and Eastern Europe in Turkey. Women’s Studies International Forum, 411-421.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2006). Türkiye göç ve yerinden olmuş nüfus araştırması (TGYONA). <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tgyona/basin.pdf> Erişim tarihi: 17.02.2019

Hasgün, Z. A. (2016). Türkiye’de Kadın Göçmenlik ve Göçün Kadın Sağlığı Üzerinde Etkisi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 129-144.

Ilgaz, A. T. (2015). Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 56-67.

International Organization for Migrants (IOM). (2015). World Migration Report-Facts And Figures. International Organization for Migrants, <http://www.iom.sk/en/about-migration-in-the-world> Erişim tarihi 18.02.2019.

International Organization for Migrants (IOM). (2015). World Migration Report-Facts And Figures. International Organization for Migrants, <http://www.iom.sk/en/about-migration-in-the-world> Erişim tarihi 18.02.2019.

İçduygu, A. ve Sirkeci, İ., (1999). Cumhuriyet Dönemi Göç Hareketler. 75 Yılda Köylerden Şehirlere, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kofman, E., Phizacklea, A., Parvati, R. ve Sales, R. (2000). Gender and International Migration in Europe. London: Routledge.

Lutz, H. (2010). Gender in the Migratory Process. Journal of Ethnic and Migration Studies. 36;(10),1647-1663.

Marshall, G., (1999), Sosyoloji Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Morokvasic, M. (1983). Women in migration: beyond the reductionist Outlook. In: Phizacklea, A. ed. One Way Ticket. London: Routledge. pp.13-33.

Morokvasic, M. (1991). Fortress Europe and Migrant Women. Feminist Review 39;69-84.

Sam, D. L. (2006). Acculturation of Immigrant Children Island Women. D. L. Sam and J. W. Berry, Acculturation Psychology. Cambridge University Press, 403-418.

Şeker, D. ve Uçan, G. (2016). Göç Sürecinde Kadın. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14;(1), 199-214.

Tekeli, İ. (1998), “Türkiye’de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Asamasına Geldi”, Türkiye’de İçgöç, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Türkiye İstatistik Kurumu-TÜİK (2017). Erişim: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>. Erişim tarihi: 17.02.2019.

Ünlütürk Ulutaş, Ç. ve Kalfa, A. (2009). Göçün kadınlaşması ve göçmen kadınların örgütlenme deneyimleri. Fe Dergi: Feminist Eleştiri, No: 1, Sayı:2, Sayfa: 13-25

Waugh, E. (1990) Son Gidiş, Cem Yayınları, İstanbul

Yılmaz, A. (2008). Göç Sürecinde Kadın: Aile içi Konumu Üzerine Bir Araştırma. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

Zlotnik, H. (2003). The Global Dimensions of Female Migration. Migration Policy Institute, <https://www.migrationpolicy.org/article/global-dimensions-female-migration> Erişim tarihi: 12.02.2019

VAZGEÇİLMİYEN LEZZET DONDURMA

Yasemin ERSOY *

Giriş

Her yaş grubundaki bireylerin severek tükettiği besin değeri açısından da oldukça önemli olan besin maddesi dondurma süt ve süt ürünleri grubu içinde yer almaktadır.

Dondurma içerisinde bulundurduğu besin öğeleri açısından oldukça zengin bir besindir. Satın alımına ve tüketimine çabuk bozulabileceği (*üretim aşamasında kullanılan gıda ve katkı maddelerinin güvenilirliği, saklama koşullarında ki olumsuzluklar nedeniyle*) düşünülerek dikkat edilmesi gerekmektedir. Satın aldıktan sonra hemen tüketilmeyecekse, saklama şartlarına özen

**Dr. Öğretim Üyesi Karabük Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Fak., Beslenme ve Diyetetik Bölümü*

gösterilmelidir. Soğuk olarak tüketildiği için sadece yaz ayına özel besin olduğu düşünülse de son yıllarda kış aylarında da tüketilmektedir.

Bu çalışmada dondurma ile ilgili olarak dondurmanın bulunuşu, yapımı, besin değeri konularına yer verilmiştir.

Dondurmanın ilk kez icadı ile ilgili değişik hikâyeler anlatılır. Bazı kaynaklar, Çinlilerin yapay olarak buz elde ettiklerini; bunun Araplara ve oradan da Avrupa'ya geçtiğini böylece dondurmanın yapıldığını belirtir. Bir başka hikâye de Büyük İskender'in sarayında meyve dilimleri, meyve püresi, bal ve kardan oluşan bir yiyeceğin bulunduğunu; bunun da değişerek günümüzde dondurmaya dönüştüğünü anlatır.

En çok bilinen ve tüm dünyada kabul gören hikâye ise şöyledir. Roma imparatoru Neron dağlardan getirttiği karları sarayın mahzenlerinde özel fiçilerde saklatmış.

Bu karların içine bal ve değişik meyveler konularak bir kupa içinde serinlemek istediği zaman krala sunulmuş. Kökeni Çin, Roma veya Mısırlılara dayandığı düşünülmese de dondurmanın soğuk hava depoları yapımında oldukça uzmanlaşmış olan Persler tarafından yapıldığı yaygın düşüncelerden bir diğeridir.

Dondurma endüstrisinin başlangıcı olarak bazı araştırmacılar ilk çağlarda süt ve meyve suyunun aynı ekipmanın içinde tesadüfi olarak donmuş olarak bulunması olduğunu kabul ederler. Bilim adamları, 1292'de Asya gezisinden Venedik'e dönen Marco Polo'nun (M.S 1254-1324), donmuş süttten yapılan tatlıların Avrupa'da yayılmasına liderlik ettiğini belirtmişlerdir.

Bazı araştırmacılar, İtalya' da süttün balla karıştırıldıktan sonra dondurulduğunu belirten 1560 tarihli bir belgeden bahsetmektedir.

Hangi hikâye doğru olursa olsun dondurmanın ilk olarak yaz günlerinde serinleme ihtiyacından ortaya çıktığı ve önceleri karla yapıldığı günümüze kadar pek çok değişime uğradığı bir gerçektir.

Dondurma sektörünün hızlanması buzdolabının ve elektrikle çalışan dondurma makinesinin yapımıyla 1851 yılından başlamıştır. **“Kaymaklı Buz”** ile ilgili ilk yayının 1768 yılında **“The Experienced English House Keeper”** kitabında yer aldığı belirtilmektedir. Türkiye'de de dondurma yapımı ile ilgili ilk yazılı eser ise 1856 yılında yayınlanan Ali Eşref Dede'nin **“Yemek Risalesi”** adlı yazma eseridir. Bir diğer eser ise, 1894'de yayınlanan kaymaklı ve çeşitli bazı meyveli dondurmaların yapımından bahsedilen Ayşe Fahriye'nin Ev Kadını adlı kitabıdır. Daha sonraki yıllarda dondurma yapımına ilişkin bilgiler çeşitli yemek kitaplarında yer almıştır.

Dondurma ile ilgili ilk kitap 1887 yılında Mrs. Marshall tarafından yazılmıştır. Mrs. Marshall'in o yıllarda döner tip **(elle kumanda edilebilen)** ve içinde kazıyıcı bıçağı bulunan yeni bir dondurma makinesi geliştirdiği kaynaklarda belirtilmiştir.

19. yüzyıl başlarında Baltimor'da Jacob Fussel ilk dondurma tesisini kurmuş, 1920'li yıllarda çubuklu dondurmalar ve kutu dondurmalar gibi çeşitler hayatımıza girmiş olup 2000'lerin başında ise, dondurma teknolojisi çok fazla gelişme göstermiş ve günümüze kadar gelmiştir.

Dondurma endüstrisi dünya genelinde kısa zamanda çok hızlı gelişme göstermiştir. Dondurmanın bu denli hızlı büyümesinin altında; besleyici, keyif ve mutluluk veren lezzetli bir ürün olmasının etkisinin büyük olduğu yapılan araştırmalarda bildirilmiştir.

Günümüzde değişik ülkelerin kendine özgü dondurmaları olsa da dondurma denilince tüm dünyada akla ilk gelen İtalya ve Roma dondurmasıdır.

Dondurma kullanılarak hazırlanan ve çok çeşitleri olduğu için ayrı gruplandırılan sütlü tatlılar da vardır. Kuplar ve kassatılar örnek olarak verilebilir.

Dondurmanın İçeriği

Dondurma, sütün şeker, harç ve aroma maddeleri ile karışımından hazırlanan bir üründür. Bileşiminde temel maddeler olarak, sütün yağsız kuru maddesi, yağ, şeker, harç maddeleri (stabilizatörler ve emülgatörler) gerektiği hallerde de aroma, renk veren maddeler ve meyveleri bulundurmaktadır.

Bileşime giren tüm bu maddeler ön işlemden geçirildikten sonra, tekniğe uygun bir şekilde dondurulur ve bu haliyle tüketilir.

- Yasal tanımlama ölçüsünde %10'dan fazla ve genellikle %10 ile (aranan dondurmaların yağ oranı olan) %16 arasında süt yağı,

- %9-12 arasında yağsız süt kuru maddesi: bu kısım, serum katısı olarak da bilinir. Sütün

yapısında bulunan proteinleri (**kazein ve serum proteinleri**) ve karbonhidratları (**laktöz**) içerir.

- %12-16 arasında tatlandırıcı: genellikle sükrozun ve mısır şurubunda bulunan glikozun kompozisyonuna dayanır.

- %0,2-0,5 arasında stabilizör ve emülgatör,

- %55-64 arasında da sütte ya da diğer ingredientlerden gelen su bulunur.

Ağırlık ölçüsü ile verilen bu yüzdeler hem karışımında, hem de donmuş dondurmadaki yüzdelerdir. Ancak donma sırasında dondurmanın yarısının buharlaştığı dikkate alınırsa, bu miktar ölçüsünde yüzdeler yarıya inebilir.

Donmuş süt dondurmaya çok benzer ama, yasal tanımlamaya göre %3-5 arasında süt yağı içermelidir. İçerisine konan katkı maddelerinden dolayı iyi bir enerji kaynağıdır.

Dondurmanın Besin Değeri

Süt bilindiği gibi, pastörize edildikten sonra uygun bir teknikle dondurulmuş bir süt ürünüdür. Dondurma protein, karbonhidrat, enerji, makro ve mikro mineraller açısından ideal bir besindir.

100 gram dondurmada;

135 mg kalsiyum,

115 gr fosfor,

160 gr potasyum,

130 mg A vitamini,

0,21 mg E vitamini,

0.25 mg B2 vitamini vardır.

Dondurmanın Hazırlanışı

Karışıma giren tüm maddelerin miktarları ayarlanır. Sıvı maddeler 42 ° C' ye kadar ısıtılır. Katı maddeler en fazla 60 ° C' ye kadar getirilip karışıma ilave edilir. Daha sonra elde edilen karışım – 2,5 ° C ' ye kadar soğutulur. Karışım 63- 69 ° C , 30 saniye veya 100 – 150 ° C ' de 1- 2 saniyede homojenizasyon işlemine tutulur. Bu sırada patojen özellikteki mikroorganizmalar yok olur. Karışım sonra 0-4 ° C ' ler de 24 saat bekletilerek olgunlaşması sağlanır. Olgunlaşma aşamasından sonra aroma maddeleri ve diğer katkı maddeleri ilave edilerek dondurmalar paketlenir.

Dondurmalar eriyip tekrar sertleştirilmesi sırasında mikroorganizmalar faaliyete geçtiğinden yapısı bozulur.

Kaynatılmadan veya pastörize sütler kullanılmadan yapılan dondurmalarından zehirlenmeler görülebilir. Ayrıca katkı maddeleri de dondurmanın bozulmasına yol açabilir.

Dondurma; süt, yumurta, şeker ve vanilya ile hazırlanır. Bu ana maddelerin dışında kullanılan gereçler dondurmanın isimlendirilmesine neden olur. Sade dondurma, çikolatalı dondurma, fıstıklı dondurma ve benzeridir.

Yağsız sütle ve su karıştırılmış sütle yapılan dondurmada buz olur. Lezzeti de besin değeri de azalır.

Dondurmalar otomatik makinelerde hazırlanır.

Dondurma makinelerinde yer alan bıçakların sürekli döndürülmesiyle pürüzsüz bir karışım elde edilir. Karıştırma sırasında eklenen gereçlerle farklı dondurma çeşitleri elde edilmiş olur.

Günümüzde “**ev tipi dondurma**” adı ile marketlerde dondurma tozları satılmaktadır.

Bunlar süt veya su ile karıştırılıp derin dondurucuda ara sıra karıştırılarak hazırlanır.

Ev tipi dondurmalarda kıvam sağlamak için jelatin kullanılabilir.

Yöresel dondurmalarda süt, kısık ateşte uzun süre kaynatılır.

Böylece içindeki su buharlaşır, dondurmanın rengi krem rengine döner ve lezzeti artar.

Hatta Antalya'da yapılan yanık dondurmada is kokusu bile hissedilir. Fakat aynı zamanda besin kaybı olur.

Dondurma yapılırken süt, çeşitli yöntemlerle (yumurta, salep, nişasta veya krema ile) koyulaştırılır.

Dondurma Hazırlamada Dikkat Edilecek Noktalar

Ev tipi dondurmalar donma sırasında karıştırılmalıdır.

Soğuk ortamlarda çalışılmalıdır.

Servis kapları soğutulmalıdır.

Kullanılacak süt ve yumurtanın temiz ve steril olması gerekir.

Kullanılan araçlar steril olmalıdır.

Çözülen dondurma tekrar dondurulmaz.

Dondurma Çeşitleri

Dondurmanın Anadolu'daki hikâyesi “**karsambaç**” ile başlar. Anadolu'da dağlardan indirilen kar ile meyvelerin karıştırılması sonucu yapılan karsambaç, yıllar geçtikçe karın az bulunması nedeniyle buz ile yapılmaya başlanmış ve bu gelenek günümüzde dondurma şekline dönüşmüştür. Ülkemizde dondurma denilince akla ilk gelen de “**Maraş dövme dondurması**”dır.

Kahramanmaraş dondurması; 1970'in sonlarına kadar, küçük ölçekli işletmelerde modern ekipman ve bilimsel bilgidan yoksun bir

şekilde geçmişten gelen bilgi ve yöntemlerle süt, şeker ve salebin karıştırılarak pişirilmesi, oluşan karışımın dut ağacından yapılmış bir fıçı içindeki kara yerleştirilip, silindir şeklinde kalaylı bakır kovaya aktarılması; tulumba, kapağından elle çevrilerek, içindeki karışımın kısmen donmasının sağlanması ve çelikten yapılmış bir dondurma kaşığıyla (**cip amortisöründen yapılmış, 67 cm uzunluğunda**) en az 20 dk. dövülerek işlenmesiyle dondurmaya dönüştürülerek imal edilmiştir.

Kahramanmaraş'ta 1980'li yıllarda gelişmiş soğutma/ dondurma tekniklerinden ve bilimsel araştırma verilerinden yararlanılarak dondurma üretim tekniğinde ve kalitesinde önemli gelişmeler meydana gelmiştir.

Sonuç Ve Öneriler

Dondurma satın alınması, tüketilmesi ve saklanması çok dikkatli davranılması gerekmektedir. Sütten üretilen dondurmalar, besleyiciliğin yanında yanlış seçimle sağlığa zararlı duruma gelebilir. Dikkat edilmesi amacıyla verilebilecek öneriler şu şekilde sıralanabilir;

Dondurmayı tüketirken dikkat etmemiz gereken en önemli nokta, dondurmanın sağlık ve hijyen kurallarına uygun hazırlanmış olmasıdır.

Özellikle dondurmanın yapıldığı sütün pastörize olması ve hazırlanırken mikroorganizmalarla bulaşmasının önlenmesi gereklidir.

Süt mikroorganizmalar için çok iyi bir ortamdır. Özellikle yaz aylarında bakteriler daha kolay üreyebilmektedir. Bu nedenle çok kolay bozulur ve sağlığa zararlı bir duruma gelir.

Bu nedenle açık satılan dondurmalarda dikkatli olunmalıdır. Paketlenmiş dondurmalar tercih edilebilir. Bu ürünlerde de dikkat edilmesi gereken saklama şekli ve son kullanma tarihidir.

- **Satın alırken güvenilir markalar tercih edilmelidir.**
- **Satın alınan dondurmalar uygun koşullarda saklanmalıdır.**
- **Kalsiyum ve protein gereksinimi için ideal süt ürünüdür.**
- **Çözülen dondurma tekrar dondurulmamalıdır.**

Kaynakça

- Açu M (2014). Fonksiyonel Özellikleri Geliştirilmiş Dondurma Üretimi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Süt Teknolojisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir
- Akın N (2009). Dondurma Bilimi ve Teknolojisi. Damla Ofset,437,Konya
- Anon (2011). Sütü Tatlılar Modülü. Ankara : M.E.B.
- Arlı , M ve ark. (2002). Yiyecek Üretimi 1. İstanbul: Yapa Yayıncılık.
- Borandağ, C. (2004). Türk Mutfağı. İstanbul : Senfoni Yayınları.
- Bulduk, S. (2006). Gıda Teknolojisi. Ankara : Detay Yayıncılık.
- Dağlı, B., (2011).Dondurmalar. <http://dondurmalar.blogspot.com/2011/08/dondurma-nedir.html> (erişim tarihi 12.12.2018)
- Şen, M. A (2018). Soğuk Keyif Dondurma. Gıda Mühendisleri Dergisi.sayı:43
- Şimşek O, Tuncay İ, Bilgin B (2005). Endüstriyel Dondurma üretiminde farklı stabilizatör kullanımının dondurma kalitesine etkisi. Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi. Sayı:4

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

2018 YILI GENEL KURUL TOPLANTISI

Türk Kooperatifçilik Kurumu Olağan Genel Kurulu

1. Toplantı: 09 mart 2019 Cumartesi Saat: 11.00 da Kurum toplantı salonunda (Ehlibeyt Mahallesi Tekstilciler Cad. No: 35/10 Balgat/ANKARA) yapılacaktır.

Çoğunluk sağlanamaması durumunda 16 Mart 2019 Cumartesi günü saat: 11.00 de aynı adreste tekrar yapılacaktır.
Üyelerimize duyurulur.

Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Yönetim Kurulu Başkanı

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK EĞİTİM VAKFI

2018 YILI GENEL KURUL TOPLANTISI

Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Olağan Genel Kurulu

1. Toplantı: 09 mart 2019 Cumartesi Saat: 12.30 da Kurum toplantı salonunda (Ehlibeyt Mahallesi Tekstilciler Cad. No: 35/10 Balgat/ANKARA) yapılacaktır.

Çoğunluk sağlanamaması durumunda 16 Mart 2019 Cumartesi günü saat: 12.30 da aynı adreste tekrar yapılacaktır.
Üyelerimize duyurulur.

Prof. Dr. Nevzat AYPEK
Yönetim Kurulu Başkanı

